

Kyberšikana u žáků druhého stupně základních škol

Bc. Šimon Janoščík

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Šimon Janoščík
Osobní číslo: H22793
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Kyberšikana u žáků druhého stupně základních škol

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti školního prostředí, rizikového chování a kyberšikany.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ČERNÁ, Alena, 2013. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4577-0.
ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL, 2013. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.
CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
SLUSSAREFF, Michaela, 2022. Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty. V Brně: Jan Melvil Publishing. ISBN 978-80-755-5156-6.
ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5010-1.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Anna Petr Šafránková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **11. prosince 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 11. prosince 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.4.2024

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě

pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá problematikou kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol s důrazem na prevenci a porozumění této problematice. Teoretická část práce se věnuje charakteristice cílové skupiny, komunikaci a novým médiím a samotné kyberšikaně. Dále jsou identifikováni hlavní aktéři kyberšikany, tedy agresor, oběť, svědek a jejich role v procesu kyberšikany. Závěr teoretické části se zaměřuje na prevenci, zejména na základních školách. Praktická část je věnována realizaci a analýze výsledků realizovaného výzkumu.

Klíčová slova: dospívající, kyberšikana, agresor, oběť, svědek, základní škola, informační a komunikační technologie

ABSTRACT

This diploma thesis focuses on the issue of cyberbullying among students of the second stage of primary schools, with an emphasis on prevention and understanding of this issue. The theoretical part of the thesis addresses the characteristics of the target group, communication and new media, and cyberbullying itself. Furthermore, the main actors of cyberbullying, namely the aggressor, the victim, the audience, and their roles in the cyberbullying process, are identified. The conclusion of the theoretical part focuses on prevention, particularly in primary schools. The practical part is dedicated to the implementation and analysis of the results of the conducted research.

Keywords: teenage, cyberbullying, aggressor, victim, witness, elementary school, information and communication technologies

Poděkování

Především děkuji Mgr. Anně Petr Šafránkové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za její profesionální přístup, cenné rady poskytnuté během konzultací, laskavost a velkou trpělivost.

Také děkuji své rodině za neustálou podporu a motivaci během celého studia. Bez vaší podpory bych to nedokázal.

Rád bych vyjádřil velké poděkování i mým kamarádům za jejich povzbuzování a přátelství během celého studia. Vaše přítomnost, sdílené radosti i výzvy, kterým jsme společně čelili, pro mě byly neocenitelnými.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY – DOSPÍVAJÍCÍ	11
1.1 VÝVOJ JEDINCE	12
2 KOMUNIKACE A NOVÁ MÉDIA	17
2.1 NOVÁ MÉDIA	18
2.2 SOCIÁLNÍ SÍTĚ	20
3 KYBERŠIKANÁ	23
3.1 ROZDÍLY MEZI TRADIČNÍ ŠIKANOU A KYBERŠIKANOU	24
3.2 KYBERPROSTOR A PROSTŘEDKY KYBERŠIKANY	25
3.3 TYPOLOGIE KYBERŠIKANY	27
4 PROTAGONISTÉ KYBERŠIKANY	30
4.1 AGRESOR	30
4.2 OBĚŤ KYBERŠIKANY.....	32
4.3 PUBLIKUM V KYBERŠIKANĚ	34
5 PREVENCE KYBERŠIKANY	36
5.1 SYSTÉM PREVENCE NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	44
6.1 VÝZKUMNÉ CÍLE	45
6.1.1 Výzkumné otázky.....	45
6.1.2 Pojetí výzkumu.....	45
6.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
6.3 VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	48
6.4 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	49
7 ANALÝZA DAT	50
7.1 SHRnutí VÝSLEDKŮ	63
8 INTERPRETACE DAT	75
ZÁVĚR	78
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	86
SEZNAM GRAFŮ	87
SEZNAM TABULEK	88
SEZNAM PŘÍLOH	89

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na téma kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol. Moderní technologie jsou pro mladou generaci samozřejmostí, přičemž většina z nich je neustále připojena online. Avšak je důležité si uvědomit, že virtuální svět nese nejen pozitivní stránky, ale také negativní aspekty, a je zásadní pohybovat se v něm s opatrností. Internet svým uživatelům, díky své anonymitě, umožňuje chovat se tak, jak by si v reálném světě netroufli. Je proto nutné mít na paměti, že za každým online profilem stojí skutečná osoba s reálnými pocity a následky. Opatrné a ohleduplné chování online je klíčem k bezpečnému a pozitivnímu používání digitálního prostoru.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se dělí na pět kapitol. První kapitola práce se zaměřuje na charakteristiku cílové skupiny, kterou jsou dospívající. Je představen fyzický, kognitivní, emocionální a sociální vývoj těchto jedinců. Druhá kapitola se věnuje komunikaci a novým médiím, s důrazem na sociální síť jako prostředek online interakce dospívajících. Třetí kapitola práce definuje samotnou kyberšikanu, porovnává ji s šikanou tradiční a uvádí různé formy a prostředky, které jsou v online prostředí použity k páčání agresivního chování. Ve čtvrté kapitole jsou představeni hlavní účastníci kyberšikany - agresor, oběť, publikum, a jejich role v procesu kyberšikany. Poslední kapitola se zaměřuje na prevenci kyberšikany, konkrétně na systém prevence kyberšikany na základních školách.

Na teoretickou část navazuje praktická část diplomové práce, která je realizována v kvantitativním pojetí. Cílem je zjistit, jaká jsou specifika výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol, jaké faktory vedou jednotlivce k provádění šikany právě prostřednictvím internetu a digitálních technologií, které kybernetické prostředky jsou k realizaci kyberšikany využívány a jaká jsou specifika prevence kyberšikany dle žáků druhého stupně základních škol. Rozbor výsledků dotazníkového šetření je proveden pomocí analýzy a následné interpretace dat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY – DOSPÍVAJÍCÍ

Období dospívání je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje dekádu života, od 10 do 20 let života. V tomto období dochází ke komplexním proměnám osobnosti ve všech jejích oblastech: tělesné, psychické i sociální. Mnohé změny jsou podmíněny především biologicky, ale vždy je významně ovlivňují i sociální a psychické faktory. Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím. Dospívání můžeme nazvat jako období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout proměnu sama sebe i vztahů s jinými lidmi a dosáhnout přijatelného sociálního postavení. Období dospívání charakterizuje hledání vlastní identity, boj s nejistotou a pochybnostmi o sobě samém, svých kompetencích i o své pozici ve společnosti. Je důležité, aby převládlo přesvědčení o pozitivní perspektivě vlastního směřování i o vlastních schopnostech, a z toho vyplývající ochota experimentovat. (Vágnerová a Lisá, 2021)

V období dospívání dochází k vyrovnávání se s novou realitou vlastního „já“, s morálními a sociálními danostmi, a to zpravidla v procesech kritického sebeformování vlastní osobnosti. Pubertou nebo dospíváním rozumíme jednak tělesné změny podmíněné pohlavním dozráváním, jednak samotné pohlavní dozrávání, a zahrnujeme sem také všechny ty psychické změny, které se v průběhu vymezeného časového období objeví. (Kuric, 2001)

V dospívání se kumuluje mnoho změn, které vedou ke zvýšené zátěži. Hormonálně podmíněné změny ovlivňují tělesné dospívání i rozvoj mozku. Důležitý je i nárůst potřeby nezávislosti a s tím souvisejícího významu vrstevnické skupiny, která může být stimulující, ale může vést i k narušení emoční rovnováhy. Dospívání je přechodem mezi dětstvím a dospělostí. Současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je třeba co nejrychleji přežít a získat svobodu. Mají tendenci zbavit se co nejdříve dětských atributů a generalizované sociální podřízenosti. Usilují o získání větších práv a svobody rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnosti přijímají s nechtí. Délka období dospívání, především psychosociálního vývoje, narůstá, dříve začíná a později končí. Průběh dospívání závisí i na požadavcích a očekávání společnosti. Dospívání je nejenom obdobím rozvoje, ale i hledání a přehodnocování, v němž má dospívající zvládnout vlastní proměnu. (Vágnerová a Lisá, 2021)

Období dospívání lze rozdělit na dvě fáze (Vágnerová a Lisá, 2021):

Pro nás důležitá **raná adolescence**, označovaná jako pubescence zahrnuje prvních pět let období dospívání. Je časově lokalizována přibližně mezi 11.-15. rokem života. Nejnápadnější změnou je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s tím se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke změně sebepojetí i chování okolí. V této fázi dochází k mnoha změnám, které zvyšují pocity nejistoty a zpochybňují představu, že svět je bezpečný a že je v něm dospívající akceptován.

Pozdní adolescence zahrnuje dalších pět let života a trvá přibližně od 15 do 20 let. Její počátek je biologicky vymezen pohlavním dozráním, v této době často dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Pozdní adolescence je především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenská pozice. Důležitým sociálním mezníkem je ukončení profesní přípravy, následným nástupem do zaměstnání či pokračováním studia. S tím je spjato dosažení či oddálení ekonomické samostatnosti. Rozvíjí se i vztahy s vrstevníky, jak v oblasti přátelství, tak partnerství. V 18 letech dosahuje adolescent plnoletosti, která funguje jako jeden ze sociálních mezníků dospělosti.

1.1 Vývoj jedince

V několika let trvajícím období adolescence se z dítěte stává dospělý člověk. Období adolescence začíná nástupem puberty, jejíž nástup signalizují specifické tělesné změny, které spouští zvýšená produkce pohlavních hormonů. Kromě prudkých a na první pohled nápadných **fyzických změn** pokračuje **kognitivní, emoční i sociální vývoj**. (Thorová, 2015)

1.1.1 Fyzický vývoj

Puberta je období rychlých fyzických změn, zahrnujících hormonální a tělesné změny. Nejedná se však o jednorázovou náhlou událost, ale spíše o rozšiřující soubor změn, ke kterým v průběhu času dochází (Upton, 2011). Pubescent vzroste ze 145 cm v jedenácti letech na 171 cm v patnácti, dívka ze 146 na 164 cm. Zvláště si musíme všimnout tzv. růstového spurtu, dočasného prudkého zrychlení růstu dívek i chlapců. Dívčí spurt vrcholí nejčastěji mezi jedenáctým a dvanáctým rokem, chlapecký o dva roky později. Proto dívky nejdříve chlapce v růstu předhoní, mužský spurt je však prudší a vede k trvalému rozdílu mezi výškou mužů a žen. Po patnáctém roce pokračuje růst pozvolna. (Říčan, 2021)

Na začátku období rostou končetiny rychleji než ostatní tělo. Tím dochází k nerovnoměrnosti postavy, která má za následek nevyváženost a neobratnost. Výrazněji se začínají projevovat rozdíly v tělesné stavbě. Dívkám se zaoblují tvary, rostou ňadra a jejich pánev roste do šířky a hloubky. Chlapcům se rozšiřují ramena, narůstá jim svalová hmota a vývojovým růstem hrtanu a prodlužováním hlasivek se mění hlas. U obou pohlaví se vyvíjí typický tvar ochlupení. (Kopecká, 2011)

Zároveň však rostou a zrají vnitřní pohlavní orgány, především varlata u chlapců a vaječníky u dívek. To je jádrem tělesné puberty. Na povel z hypofýzy zvýší varlata produkci testosteronu, u dívek vaječníky produkci ženského hormonu estrogeneru. Pod vlivem těchto hormonů začnou varlata produkovat zralé spermie a vaječníky zralá vajíčka, schopná spojit se a zplodit tak nového jedince. K tomuto dozrání dojde v průběhu patnáctého roku. (Říčan, 2021)

Jedním z hlavních úkolů dospívání je přizpůsobit se obrovským fyzickým změnám, ke kterým dochází. Jak snadno se s tímto dospívající vypořádají, záleží na tom, jak přesně se jejich tělo shoduje s přesně definovanými stereotypy „dokonalého“ těla pro mladé ženy a mladé muže, které prosazuje společnost, ve které žijí (Upton, 2011). Později zrající chlapci mívají potíže v kolektivu třídy i jinde už jen proto, že jsou menší, slabší, nenápadnější. Chtějí-li na sebe upozornit, prosadit se, musí se chovat nápadně. Volí si často jiné zájmy než sportovní, protože v nich mohou být úspěšní, zatímco ve sportu mají malou šanci. Trápívají se pocity méněcennosti pro různé společenské neúspěchy. V dospělosti bývají méně úspěšní v konvenčním smyslu, jsou však často tvořivější a dovedou lépe porozumět druhým. Později dozrávající dívky nemají v tomto věku ještě zvláštní nevýhody. (Říčan, 2021)

1.1.2 Kognitivní vývoj

Na počátku dospívání narůstá rozvoj kognitivních schopností. Dospívající dosahují stadia formálních logických operací. Začínají být schopni uvažovat na kvalitativně jiné úrovni – abstraktně a hypoteticky. Díky tomu se mohou zabývat nejrůznějšími abstraktními tématy, jako je například spravedlnost či smysl života. Běžnou zábavou je promýšlení následků nejrůznějších situací, včetně těch, které nejsou reálné (Blatný, 2016). V tomto období je člověk také schopen myslet i psychologicky. Zajímá ho, jak se lidé liší, jaké jsou následky a motivy jejich jednání. Pubescent do značné míry dokáže ohodnotit sám sebe, svůj vlastní život, své myšlenky, a začíná být schopen sebezpozorování – introspekce. (Kopecká, 2011)

K výraznému rozvoji dochází také v oblasti metakognice. Dospívající získávají přesnější a podrobnější představu o svých kognitivních schopnostech, více o nich přemýšlejí a dovedou jich lépe využívat. Rozvoj se týká též metapaměti, tedy porozumění vlastním paměťovým schopnostem a učení. Mohou díky nim zjistit, jaké strategie učení a školní přípravy jsou pro ně nejefektivnější. Rozvíjejí se i exekutivní funkce, tedy schopnost organizovat myšlení a chování za účelem dosažení zvoleného cíle. Dospívající dovedou účelněji plánovat, kdy nejprve věnují dostatek času přemýšlení o problému, pak jej však vyřeší rychleji než v předchozích letech. (Blatný, 2016)

Paměť a pozornost jsou v tomto období plně rozvinuty. Paměť spočívající ve vštípení, uchování a vybavení vykazuje v pubertě výrazný přechod od mechanické paměti na paměť logickou, vázanou na hlubší porozumění látce a její přiřazování k dříve vytvořeným základům. Zaměření pozornosti pubescentů v důsledku oslabení nervové soustavy rychlým růstem a hormonální přestavbou organismu často kolísá. Vliv na kolísání pozornosti má také velká šíře a nevyhraněnost zájmů, včetně orientace na vlastní, pubertou doprovázené problémy. To může být příčinou školního neúspěchu. Teprve ve druhé fázi puberty je pozornost vyhraněnější. (Kopecká, 2011)

Jazykové a výrazové prostředky dospívajících se již v zásadě neliší od jazykové vybavenosti dospělých. V řeči dospívajících se však vyskytují slangové výrazy a speciální slovní obraty, které si vytvářejí uvnitř svých skupin. Mnohé z těchto výrazů však nemají žádný obsah sdělení a dospívající jimi především demonstrují příslušnost ke své skupině. Slang teenagerů se rychle mění a odráží se v něm způsob komunikace používané v elektronických komunikačních prostředcích. (Blatný, 2016)

1.1.3 Emocionální vývoj

Citový vývoj dospívajících se mění kvalitativně i kvantitativně a výrazně se projevuje v chování. Znatelná je labilita, proměnlivost citů, které mají až afektivní ráz, tedy náhle vzniknou, jsou prudké, krátkodobé a bývají vystřídaný jinou citovou kvalitou. Chování je výbušné, stačí nepatrný podnět a objeví se intenzivní reakce vzteku, smutku, smíchu. Pro vychovatele bývá toto období náročné právě proto, že dítě reaguje překvapivě přecitlivě a výbušně na situace, které mu v minulosti změnu nálady nezpůsobovaly. Různorodost citových projevů je závislá na dosavadních zkušenostech, které dospívající získal v předchozím vývoji, hlavně ve vlastní rodině a ve skupině vrstevníků (Šimíčková-Čížková,

2008). Dospívající se často sám ve svých citech nevyzná, mohou ho často překvapit, zaskočit, mohou se mu zdát divné, nenormální. (Končecová, 2014)

Pro ranou adolescenci je na druhé straně charakteristická i zvýšená úzkostnost a výskyt různých psychických potíží. Emoční labilita se odráží ve sklonu k ruminaci. Dospívající bývají velmi senzitivní na různé komentáře spolužáků i dospělých, kterým často přikládají nadměrný význam. Mnoho případů pozdějších závislostí na návykových látkách a poruch příjmu potravy má počátek právě v tomto období. Dochází také k nárustu sebevražedných pokusů (Blatný, 2016). Velmi časté je také sebepoškozování, záměrné a opakované ubližování si ve snaze vypořádat se s nepříjemnými duševními stavy. (Kopecká, 2011)

Velké změny nastávají v sociálních citech. v pubertě se objevuje náklonnost ve formě lásky a něžnosti. Zatím co malé děti projevují něžnost ke vztahu k věcem a zvířatům, dospívající přesunuje náklonnost k lidem. Dospívající si přeje, aby byl milován a chce se též zajímat o blaho ostatních lidí. V projevech těchto citů jsou dospívající zdrženliví. Tlumí dětské projevy lásky k rodičům, a ani je už od dospělých nevyžadují. (Končecová, 2014)

Významným rysem osobnosti pubescenta je egocentrismus. Dospívající bývají kritičtí, mají sklon polemizovat, podléhají osobnímu klamu, že jejich myšlenky, pocity a zkušenosti jsou zcela výjimečné. Projevují se určitou formou vztahovačnosti (Kelnarová a Matějková, 2014). Proto se toto období označuje jako období druhého vzdoru, kterému předcházelo ve třech letech života období vzpoury proti zavedeným pořádkům (Kopecká, 2011)

1.1.4 Sociální vývoj

V procesu socializace je nezbytným vývojovým krokem emancipace od rodiny. Emancipace vede k dosažení osobní samostatnosti, zralosti a odpovědnosti. V rodině je tento proces většinou prožíván dosti bolestivě, je plný konfliktů a nedorozumění jak ze strany rodičů, tak ze strany dospívajícího. Dospívající se bouří nejen proti rodičovské autoritě, ale autoritě obecně. Kritizuje jejich způsob života, postoje a názory. Rodiče nemají většinou pro emancipaci svého dítěte pochopení. Brání mu v pokusech o osamostatnění autoritativními postoji, nebo naopak všeobjímající péčí a láskou. Čím vřelejší a klidnější mělo dítě vztahy s rodiči před nástupem puberty, tím snáze většinou proces osamostatňování probíhá. (Kopecká, 2011)

Tak, jak dochází k uvolňování vazeb z rodiny, roste význam vrstevnických vztahů. Nové a diferenciovanější vztahy dávají dospívajícím jistotu, kterou ztrácejí odpoutáním od rodiny, připravují ho na emoční vztahy v dospělosti. Zpočátku převažuje sklon vytvářet skupiny složené z jedinců stejného pohlaví. Tyto skupiny jsou stabilnější než dříve a od členů je vyžadována určitá loajalita. Jedinci opačného pohlaví jsou odmítáni. Postupně se však vytváří potřeba intimního párového přátelství, která v rámci skupiny nemůže být uspokojena, proto se začínají formovat kamarádství párová, jež někdy přerůstávají až do dospělosti. Užší emoční vztah dovoluje sdílet nejsoukromější pocity druhého a v době zvýšené nejistoty je třeba prodiskutovat všechny své nejtajnější otázky. Přátelství chlapců bývá založeno na stejných zájmech, přátelství děvčat na hlubší emoční náklonosti. (Pugnerová, 2019)

Hormonální změny a dostatek sociálních příležitostí jsou důvodem, proč většina adolescentů v tomto období získá první erotické zkušenosti. Ve vrstevnických vztazích vznikají první partnerské dvojice, které k sobě poutá výlučné pouto. Adolescentní láska bývá nestálá, bláznivá, převažuje erotická vášeň a experimentování se vztahy a vlastní sexualitou, častá je promiskuita, méně již důvěrnost a intimita a nejméně závazek. Směrem k zralé dospělosti se poměr mění. (Thorová, 2015)

Pro dospívající je hlavní čas strávený s vrstevníky a při sobě stanovených volnočasových aktivitách. Méně oblíbené se obvykle jeví činnosti v prostředích strukturovaných dospělými, jako jsou škola, pracovní a náboženské povinnosti. Potulování s přáteli a romantickými partnery se během dospívání tak dramaticky zvyšuje, že se stává „kulturním scénářem“ pro to, co se má dít. V důsledku toho se teenageři, kteří tráví víkendové večery doma, často cítí hluboce osamělý. (Berk, 2018)

2 KOMUNIKACE A NOVÁ MÉDIA

Svět médií se v posledních letech zásadně proměnil a ovlivnil způsob, jakým pracujeme s mediálním obsahem. S příchodem internetu začaly vznikat nové druhy médií dostupné těm, kteří byli online, a umožňující tvořit nový obsah s minimálními náklady a také s obsahem integrovat, hodnotit, komentovat či rozšiřovat. Tradiční média, kam řadíme televizi, rozhlas, noviny a časopisy, jsou zavedenými formami masových sdělovacích prostředků, které existovaly již před rozvojem internetu a digitální éry. Revoluci v mediální komunikaci přinesly rozhlas a televize, neboť díky nim bylo možné přenášet informace také pomocí zvuku a obrazu. (Kopecký a Krejčí, 2023). Zatím nikdy v historii nebyly naše domácnosti, natož pokoje dětí a dospívajících vybaveny tak ohromným množstvím jednotlivých typů médií, jako je tomu dnes. Pružná proměna světa médií přivedla nejen změny v chování publika, tedy uživatelů jednotlivých typů médií, ale vedly i k úpravám terminologického rámce, kterým se zkoumanou problematiku snažíme uchopit. Zatímco z tisku, rozhlasu a televize se stala média tradiční, digitálním komunikačním prostředkům jako je počítač či mobilní telefon se dostalo označení nová média. (Vašutová, 2010)

Média a různé informační technologie se již v dětství stávají důležitou součástí života. Jejich zvládnutí alespoň na základní úrovni tvoří pro velkou část mladých lidí významnou součást přípravy nejen na budoucí povolání, ale na úspěšné zvládnání běžných životních situací. Znalost moderních technologií do značné míry určuje budoucí profesní úspěšnost. Pomocí nových technologií je kontakt mezi lidmi bez ohledu na fyzickou vzdálenost, možný v mnohem větší míře a jiné kvalitě, nežli umožňovaly klasické technické prostředky. (Konečný, 2011)

Technologický vývoj a rozšířené užívání elektronické komunikace, především prostřednictvím internetu, umožňuje přístup k důležitým informacím a také spojení s přáteli a rodinou. Na druhou stranu však, stejně jako v jiných sociálních prostředích, představuje ICT potenciální prostor pro střed se škodlivými vlivy (Procházka, 2014). Můžeme říci, že jednou z mnohokrát potvrzených zkušeností lidstva je to, že každý nový objev, který představuje ve své podstatě obecně značný celospolečenský přínos, s sebou přináší zároveň také nová nebezpečí pro člověka, dokonce v některých případech nové podoby zla. Tak je tomu i ve světě nových médií. Na jedné straně usnadňují lidem život, ale na straně druhé s sebou přináší zcela reálná rizika, která se stávají zbraní snadno zneužitelnou prakticky proti komukoli. Šikanu považujeme za negativní jev hodný odsouzení, neboť dokáže napáchat na člověku nenapravitelné škody. Její elektronická podoba ve světě nových médií – kyberšikana

– je o to nebezpečnější, neboť ji charakterizuje anonymita původce šikany. Kyberšikana ve své podstatě z šikany, tak jak ji známe, vychází, navazuje na ni, a posunuje ji o dimenzi výš. (Vašutová, 2010)

2.1 Nová média

S rozvojem lidské společnosti a civilizace rostla potřeba přenášet sdělení na větší vzdálenost, nabídnout je v co nejkratším čase co největšímu počtu lidí a zaznamenávat tak, aby vydržela co nejdéle (Vašutová, 2010). Nová média se začala postupně prosazovat na konci 20. století. Jejich vznik umožnil rozvoj digitálních technologií a online platform, které přišly s novými možnostmi a formami prezentování mediálního obsahu. Do mediální komunikace vnesly možnost interakce, umožnily také tvorbu a veřejné sdílení vlastního obsahu uživatelů. Online obsah lze snadno a s minimálními náklady šířit, díky čemuž je oproti obsahu tradičních médií dostupnější. Nová média tak začala velmi svižně formovat náš svět. (Kopecký a Krejčí, 2023)

Klíčovým mezníkem byl vývoj internetu, jehož skutečný význam pro veřejnost nabyt až se vznikem World Wide Webu (WWW), který vyvinul britský vědec Tim Berners-Lee v roce 1989. Tento technologický vynález umožnil propojení počítačů po celém světě a výměnu informací, což vedlo ke vzniku prvních webových stránek a online služeb (Kopecký a Krejčí, 2023). Díky své obrovské dynamice je internet považován jako jedna ze základních technologií moderních médií současného věku. Rychlostí, jakou se internet rozmáhá, dosud nedosáhlo žádné jiné médium. Internet se jako nové masmédiium stal základním prvkem moderní globální komunikační revoluce a také nezbytnou součástí každodenního života všech členů informační společnosti. Tento elektronický nástupce tisku, rádia, televize a pošty představuje nejmocnější masmédiium vůbec. Přesun lidských aktivit z reálného světa do světa virtuálního z internetu učinil nejen informační, ale také ekonomický gigant. (Konečný, 2011)

Internetová komunikace se stala běžnou součástí našeho života. Používáme ji pro spojení s vnějším světem mnohdy častěji, než reálné setkání tváří v tvář. E-maily, instant messaging, diskusní či seznamovací fóra, blogy, sociální sítě, to vše je každodenně používáno za účelem práce, zábavy, setkávání se známými nebo seznamování s novými lidmi. Komunikace prostřednictvím internetu s sebou nese celou řadu specifik, které povahu samotné komunikace do značné míry ovlivňují. Mezi nejsnadněji pozorovaná specifika patří absence

neverbálních nápověd, omezené množství ověření pravosti psaného obsahu, vliv vnímané anonymity, ochota otevření se neznámému člověku. (Konečný, 2011)

Pro většinu mladých lidí jsou nové technologie a pobyt online velice důležité. Z tohoto důvodu je pro ty, kdo čelí kterékoliv formě online agrese, často obtížné uniknout. Přestat používat internet dost dobře nelze, a přestat používat některé aplikace či stránky by vedlo k sociálnímu vyloučení. Jaké výhody tedy informační a komunikační technologie pro děti a dospívající přinášejí:

- a) umožňují komunikovat s lidmi z celého světa;
- b) přinášejí snadnější a pravidelné spojení s rodinou a vrstevníky – následkem pak může být větší pocit bezpečí a propojení s ostatními;
- c) představují příležitost pro dospívající, kteří mají problémy navázat přátelství ve světě offline, neboť v online světě může být jednodušší získat sociální kontakt;
- d) díky dostupnému bezdrátovému internetu včetně internetu v mobilních telefonech se rychle šíří informace a znalosti z různých oblastí, které by jinak bylo obtížné získat. (Černá, 2013)

Děti a zejména dospívající touží po komunikaci a intenzivním kontaktu s vrstevníky. Právě pro adolescenty je klíčové obstat v mezilidském kontaktu s kamarády a vrstevníky – taková dovednost je pak zdrojem jejich sebevědomí a pocitu samostatnosti. Vrstevnické vztahy tak mají v životě dospívajícího velký význam, slouží k vzájemnému sdílení názorů, pocitů a zkušeností (Černá, 2013). Internet stejně jako ostatní média přináší uspokojování více potřeb zároveň. Uspokojování potřeb má však v případě nadměrného užívání internetu kromě pozitiv (zábava, vyhledávání informací) také svá negativa, kdy v dlouhodobějším horizontu může docházet k prohloubení izolace. (Šmahaj, Kolařík a Glaser, 2022)

Používání moderních technologií poskytuje nespočet příležitostí být v kontaktu s ostatními lidmi. Jedním z nich je prostřednictvím aplikací sociálních sítí. Sociální sítě představují prostor, kde mohou jednotlivci sdílet obsah, spolupracovat a budovat sítě a komunity s možností oslovit a zapojit velké publikum. Představují nástroj k navazování sociálních kontaktů, udržování přátelství a zvyšování intimity ve vztazích. (Blahošová et al., 2024)

2.2 Sociální sítě

Sociální sítě (*Social network system* – SNS) jsou služby, které umožňují svým členům vytvářet veřejné, uzavřené nebo firemní profily, prezentace, diskusní fóra, a nabízí prostor pro sdílení fotografií, videí, obsahu a dalších aktivit. Většina obsahu na sociálních sítích je tvořena jejími uživateli. Ti mohou prostřednictvím příspěvků nebo veřejnou komunikací, chatu a dalších kanálů vytvářet obsah (Kožišek a Písecký, 2016). Nejčastěji uváděným důvodem, který má vysvětlit obrovskou popularitu sociálních sítí, je to, že nám umožňují spojit se on-line s našimi off-line přáteli a usnadňují nám udržet přátelství na dálku. Nicméně účinnou a snadnou komunikaci na velké vzdálenosti umožňují i alternativní a stále dostupné formy počítačové zprostředkované komunikace, jako je například e-mail nebo Skype. Takže spojení s příteli nemůže samo o sobě vysvětlovat onu přitažlivost kybernetického společenského života. Možná, že tím hlavním důvodem bude nakonec ta nejprostší hnací síla vůbec: touha cítit se dobře. (Greenfield, 2016)

Svět bez sociálních sítí jako Facebook nebo Google+ si mnoho lidí dnes už nedokáže svůj život představit. Na schůzce sedí v kavárně proti sobě, ale nehledí do očí, kdežto každý do svého smartphonu, zřejmě proto, aby mohli přátelům rychle sdělit, jak byla schůzka skvělá. Ještě před pár lety byly sociální online sítě o několik desítek až stovek tisíc členů poměrně malé a nesly jména jako TeamUp, Lokalisten nebo Studi. Ty byly nahrazeny celosvětovými sítěmi, jejichž počet členů jde do stamilionů. Už od Aristotela jsou lidé označováni za bytosti společenské, a proto se nelze divit, že se mladá generace chopí techniky, která jí umožňuje tuto všeobecně lidskou vlastnost konečně plně rozvinout. (Spitzer, 2014)

Specifický je způsob používání sociálních sítí, a to zejména s odkazem na čas. Tato aplikace není nutně vázaná na počítače, ale ani na tablety a smartphony. Díky okamžité dostupnosti nepředstavují SNS dlouhodobou, několik hodin soustředěnou aktivitu (Blinka, 2015). V průměru na sociálních sítích tráví jejich uživatelé dvě a tři čtvrtě hodiny denně. V předchozích covidových letech došlo k postupnému nárůstu. Čas, který uživatelé tráví na sociálních sítích, se proto už tolik neliší od sledování televize. Téměř 80% uživatelů je na sociálních sítích každý den (Amidigital.cz, 2022). Na rozdíl od online her je možné používat SNS takzvaně za běhu každodenního života. Nejedná se o aktivitu, která by musela být ostře oddělena. Používání sociálních sítí se stává méně nápadným a není tak konfliktní jako hraní her, na druhé straně se může provozovat v situacích, kdy se dostává do rozporu třeba s pracovními povinnostmi (ve škole) či například se spánkem. Tyto konflikty jsou ale

nenápadné a ani jedinec sám, ani jeho okolí si nemusí dlouho uvědomovat příčiny odkládání povinností či dalších problémů. (Blinka, 2015)

Především lze konstatovat, že počítače a internet představují neuvěřitelně mocný nástroj anonymity. Nikde jinde se nevyskytuje více avatarů, nicků, krycích adres, falešných identit a jiných představitelných uzlů v sociální síti. A když nikdo neví, kdo je kdo, pak se také můžeme špatně chovat a nenést za to zodpovědnost. To přitahuje nejen hejno lidí se zločineckými úmysly, aby v síti prováděli své rejdy. Anonymita, umožněná teprve digitálními médii, vede také k tomu, že mladiství se nechávají strhnout takovým druhem chování, které by si dříve v obavách ze sociální kontroly nikdy nedovolili. Jedním z nich je mobbing na internetu, tedy opakované obtěžování, dotírání, nátlak nebo hanobení vyvíjené vůči jisté osobě. Jelikož bývá pachatel nazýván také bully (tyran, hulvát), označuje se toto chování také jako cyberbullying (kyberšikana). (Spitzer, 2014)

Přes veškerou snahu o zajištění bezpečnosti se na sociálních sítích můžeme setkat i s problematickými aspekty, které vyplývají například z chování uživatelů, případně z právního limitu souvisejícího s nabídkou služeb dané sociální sítě. Většina sociálních sítí proto limituje přístup např. dětským uživatelům tím, že má nastaven minimální věkový limit pro založení účtu. Věkový limit se u různých sociálních sítí liší. Většina nejpopulárnějších sociálních sítí vyžaduje, aby uživatelé byli starší 13 let. V České republice je stanoven věkový limit pro samostatné poskytnutí souhlasu s použitím online služeb na 15 let. To znamená že mladiství starší 15 let mohou používat sociální sítě bez souhlasu zákonných zástupců, zatímco u mladších dětí je souhlas vyžadován. Tento limit byl zakotven v Zákoně č. 110/2019 sb. (Kopecký a Krejčí, 2023)

Problém se sociálními sítěmi vzniká i pro ty uživatele, kteří se domnívají, že informace umístěné na jejich účet jsou chráněné, že tam mohou mít soukromí. Ve skutečnosti jsou sociální sítě jen další veřejný prostor a k tam vkládaným informacím se dříve či později vždy dostane někdo nepovolený. Může to být někdo se zlými úmysly, ale podstatné je, že k vašim datům na sociální síti má přístup její operátor a jeho tým. (Dočekal et al., 2019)

Sociální sítě jsou zpravidla navrženy tak, aby lidem pomáhala šířit informace tím, že je explicitně či implicitně motivují ke sdílení, díky tomu je to, co lidé zveřejňují online většinou snadno dohledatelné (Boyd, 2017). Celé je to navíc založené na tom, že ze všeho, co uživatelé na svůj účet vkládají, se tvoří jejich profil. Doplňuje se k němu, co dělají na mobilním telefonu, kam chodí na webu, co dělají jejich přátelé, s kým komunikují, rozpoznávají se obličejem na fotografiích. To vše je využíváno jak pro cílení reklamy, tak i

pro prodej osobních dat dalším společnostem. Sociální sítě jsou tedy dostupné a použitelné zdarma, ale ve skutečnosti za jejich užívání platí každý svými daty a absolutní ztrátou soukromí. (Dočekal et al., 2019)

Mezi největší sociální síť světa můžeme zařadit Facebook, jenž je lokalizována do více než 80 jazyků včetně češtiny. Výhodou služby je interakce mezi uživateli, sdílení obsahu nebo komunikační nástroje. Instagram, umožňující zveřejňování fotografií a videosekvencí, které mohou být upraveny různými grafickými filtry. Twitter umožňující uživatelům psát krátké zprávy, tzv. tweety. Tweety jednotlivých lidí mohou sledovat jejich odběratelé. YouTube lze také částečně považovat za síť. Jedná se o největší video službu na světě. Nabízí možnost nahrání a přehrávání videí, komentování nebo vytváření vlastních playlistů. V některých zemích je tato služba blokována. (Kožíšek a Písecký, 2016)

3 KYBERŠIKANA

Kyberšikana (z anglického *cyberbullying*) jako nová forma agrese, sociálně nežádoucího chování a sociálně patologického jevu nese několik názvů. Kromě uvedeného pojmu bývá často označované jako „e-šikana“, „SMS-šikana“, „mobilní šikana“, „online násilí“ nebo „internetové šikanování“ (Hollá, 2010). Je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí. (Černá, 2013)

Kopecký a Szotkowski (2017, s.1) definují kyberšikanu jako „*Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně, ať už ze strany původního agresora či dalších osob – tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.)*

Šikana, která se odehrává částečně či úplně ve virtuálním prostoru, tedy prostřednictvím elektronických médií. Vymezení kyberšikany komplikuje nejen relativní novost samostatného fenoménu, ale i prudký vývoj jeho forem a podob. Nelze ani určit, zda je kyberšikana pouze formou klasické šikany, nebo zda jde o zcela jiný fenomén. Skutečností však je, že specifika virtuálního násilí jsou velmi závažná a jeho dosah není limitován hranicemi školy či třídního kolektivu. Taktéž hrozí, že se virtuální násilí může kdykoliv přenést do bezprostředních mezilidských interakcí. (Zvítotský, 2023)

Velikost internetového světa dává kyberšikaně nečekané rozměry. Jen jediný obrázek, jenž někdo uložil na Facebook, se může zanedlouho, rozšířit doslova mezi miliony uživatelů a takto elektronicky předávaný obsah lze jen těžko kontrolovat. A přitom uživatel, který takový obrázek pošle dál, vůbec nemusí mít v úmyslu šíření v takovém rozsahu. Dalším rozdílem od šikany tradiční, je skutečnost, že kyberšikana může probíhat během celého dne, a pronikat do míst, která byla dříve vnímána jako bezpečná. Toto může velkým dílem přispět k psychickému poranění na straně obětí, jež mají pocit, že se nemohou nikde schovat, nemají komu věřit a nejsou nikde v bezpečí. (Rogers. 2010)

3.1 Rozdíly mezi tradiční šikanou a kyberšikanou

Cílem šikany a kyberšikany je někomu ublížit nebo ubližovat, ať fyzicky či psychicky. Kyberšikana v mnoha případech začíná jako doprovodný jev tradiční šikany a jejich projevy se navzájem prolínají a doplňují. Příkladem může být třeba nahrání fyzického týrání spolužáka. Jaké jsou tedy hlavní rozdíly mezi kyberšikanou a tradiční šikanou? (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013)

Místo a čas – zatímco u tradiční šikany lze předpokládat, kdy a kde k útoku dojde, s kyberšikanou se můžeme setkat kdykoliv a kdekoliv. Obětí útoku se můžeme stát vždy, když budeme připojeni k internetu nebo mobilní síti. V takovém případě se před kyberútokem nemáme kam schovat. Útočník si nás může najít třeba i o půlnoci v „bezpečí domova“ (Kopecký a Krejčí, 2010). Pokud dítě objeví na svém profilu na sociálních sítích nevhodné poznámky, na jejich bolestivost přidává fakt, že si je mohou přečíst všichni jejich kamarádi. A také to, že si je dítě může dlouhé měsíce číst stále dokola a bude těžší je vymazat z paměti. (Slussareff, 2022)

Anonymita – další záležitostí na kyberšikaně je, že je většinou anonymní. Takže ti, kdo šikanují online, se příliš nebojí, že budou dopadeni. Naopak ti, kdo šikanují osobně, jsou obětí obvykle známi. Jiní mohou šikanu vidět a pokusit se ji zastavit (Lindeen, 2016). Přezdívky, anonymní telefonní čísla, e-mailové adresy dávají agresorům ideální krytí, které jim umožňuje stupňovat svou agresi. Tento faktor také znesnadňuje kontrolu situace ze strany rodičů a škol, protože tradiční příznaky šikany nejsou v kyberprostoru tak snadno identifikovatelné. (Blažková, 2010)

Oběť a agresor – pachatel kyberšikany může být anonymní, skrytý za přezdívkou nebo jiným neurčitým identifikátorem. A pro anonymitu virtuálního prostředí je příznačné, že smazává rozdíly mezi lidmi, ať už jde o pohlaví, věk, fyzické dispozice, početní převahu či například odvalu zaútočit. Původcem kyberšikany se tedy může stát každý, kdo má potřebné znalosti informačních a komunikačních technologií. Stejně jako je tomu u původců kyberšikany ani u jejich obětí nezáleží na věku, pohlaví, fyzické síle či postavení v sociální skupině. V elektronické komunikaci jsou tyto aspekty potlačeny a nemají takový význam, jako při komunikaci tváří v tvář. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013)

Publikum – je nesmírně široké a elektronicky rozesílané informace se šíří velmi rychle, nelze je také spolehlivě kontrolovat. Například videa nebo fotografie je možné jednoduše kopírovat z jednoho internetového portálu na jiný. Proto bývá rozsah kyberšikany větší než

u tradiční šikany. Obsah, na který se už dávno zapomnělo, se může kdykoliv znovu objevit na veřejnosti a pro oběť je tak i po letech mnohem obtížnější celou nepříjemnou záležitost překonat. (Ciklová, 2016)

Abychom pochopili, proč ke kyberšikaně dochází a jak minimalizovat riziko jejího vzniku v prostředí školy, nesmíme se dívat pouze na její výsledek, ale také na to, proč k této situaci došlo. Motivů pro realizaci kyberšikany je celá řada a v praxi se samozřejmě různě kombinují, doplňují a prolínají.

- a) **Pomsta** – dítě, které bylo šikanováno v reálném světě, se snaží pomstít ve virtuálním světě. Pomstu vnímá jako odplatu za bolest, kterou samo prožilo.
- b) **Oběti, které si to zaslouží** – z pohledu agresorů se velmi často stávají terčem kyberšikany. Jsou to např. premianti, sociálně slabší žáci, žáci s různými zdravotními problémy.
- c) **Nuda** – pro znučeného pachatele představuje kyberšikana vzrušení, něco, co jim umožní nudu překonat.
- d) **Každý to dělá, proto to můžu dělat i já** – pokud dospívající věří, že je kyberšikana hodně rozšířená a hodně lidí ji páchá, je větší pravděpodobnost, že se do tohoto chování zapojí i oni sami.
- e) **Pachatelé věří, že je nelze vystopovat a chytit** – další motiv, který je spojen s anonymitou internetu, která dává pachateli falešný pocit bezpečí.
- f) **Nedostatek empatie** – pachatel nevidí bolest, kterou způsobuje, nevidí reakci oběti, logicky tedy nemají ani výčitky svědomí. (Kopecký, 2019)

3.2 Kyberprostor a prostředky kyberšikany

Podobně jako kyberšikana nemá **kyberprostor** standartní definici. V souvislosti s kyberprostorem se používá označení online prostředí anebo virtuální svět. Kyberprostor můžeme chápat jako prostor, který se nám otvírá ve chvíli, kdy pomocí internetových sítí vstupujeme do online prostředí. S kyberprostorem se pojí následující psychologické aspekty:

- a) **Omezená percepce** - vzhledem k tomu, že nejčastějším prostředkem komunikace v kyberprostoru je text, omezuje tak sensorické podněty a schopnost komunikace tváří v tvář a empatii uživatele.

- b) **Psaný text** - za psaný text se v kyberprostoru může člověk schovat. Psaním a čtením člověk prezentuje svoji identitu a vnímá identitu jiných lidí, a tak s nimi navazuje vztah. Online identita může, ale nemusí odpovídat realitě, člověk může vystupovat pod různými identitami, případně je podle potřeby změnit.
- c) **Anonymita** - člověk má možnost prezentovat se v kyberprostoru a být sám sebou, ale i zůstat anonymní. Anonymita bývá lidmi často zneužita různými způsoby.
- d) **Rovnost statusu** - vyjadřuje na stejnou příležitost vyjádření se na internetu bez ohledu na postavení, bohatství, rasu, pohlaví, vzdělání.
- e) **Časová flexibilita** - kyberprostor vytváří unikátní časový prostor, ve kterém lze interakci různě natahovat a prodlužovat, což uživatelům umožňuje pohodlí při přemýšlení nad odpovědí. Internetové prostředí se rychle mění, stejně tak se mění členové v online skupinách.
- f) **Možnost záznamu** - většina údajů se na internetu ukládá, a proto může mít člověk trvalý záznam o tom co napsal, komu a kdy. (Hollá, 2013)

Prostředky kyberšikany jsou nástroje masové komunikace, především nová elektronická média. Mnoho přenosných elektronických zařízení je velmi oblíbenými mezi dětmi, dospívajícími a dospělými. Jejich vlastnosti umožňují uživatelům snímat, ukládat a sdílet obsah, který může být zneužit vůči nim a druhým. Typickými novými médii jsou notebook, mobilní telefony a internet. (Hollá, 2013)

Sociální sítě - tyto služby umožňují snadné a jednoduché spojení s ostatními s možností sdílení fotografií a zábavy. Ovšem pokud se na nich neuplatňují bezpečnostní pravidla, mohou být zneužity k rozšiřování pomluv a drbů. Na sociálních sítích navíc není těžké vytvořit si falešný účet a kontaktovat oběť kyberšikany pod cizí či smyšlenou identitou. To umožňuje agresorům zachovat si anonymitu a zároveň sledovat svou oběť. (Rogers, 2010)

Online interaktivní hry – mohou být pro hráče nepřátelským prostředím. Část tohoto nepřátelství je artefaktem kompetitivních her, ve kterých je komunikace oponentů běžnou praxí. V online hrách mohou být hráči obtěžováni za to, že dělají chyby nebo nepřispívají týmu. Běžně jsou však hráči obtěžováni jednoduše proto, že jsou vnímáni jako nepatřící. Zejména ženy jsou vnímány jako outsideri a stávají se terčem obtěžování v online

videohrách a dalších herních sférách (Tang a Fox, 2016). Může taktéž docházet k obtěžování, napadání, vyhrožování a vulgárním výpadům. Ve hrách, kterých se hráči sdružují do skupin se stává, že je některý z hráčů vyloučen z dané skupiny, což je způsob agrese, který také ačkoliv se to možná nezdá, může vyvolat velký pocit ublížení. (Černá, 2013)

Webové stránky - oběti lze vytvořit falešnou stránku s ponižujícími fotkami, videozáznamy a komentáři. Stránka se na první pohled tváří jako prezentace člověka, který ji ve skutečnosti nemusel nikdy vidět. Existují volně přístupné, jednoduché nástroje pro tvorbu vlastních webových stránek. Počítačově zdatné děti a dospívající se toto mohou naučit velmi rychle. (Eckertová a Dočekal, 2013)

Chatovací místnosti - jsou výborným řešením, kterým mohou mladí lidé komunikovat. Pokud ovšem nejsou porušena žádná bezpečnostní opatření. V opačném případě se mohou stát prostředkem pro zastrašování a výhrůžky. Tento druh kyberšikany zahrnuje chat na herních stránkách a ve virtuálních světech, jako je například Second Life. (Rogers, 2010)

E-maily, instant messengery - prostřednictvím e-mailu může útočník oběti zasílat výhrůžné a zesměšňující zprávy, šokující obrázky a jiný nevhodný obsah. Může také ukrást heslo k jejímu e-mailu a posílat falešné zprávy jejím jménem. Instant messengery umožňují okamžitou komunikaci jednotlivců i skupin lidí, před kterou může útočník oběť ponižovat, urážet anebo ji vytěšňovat ze skupiny diskutujících. (Eckertová a Dočekal, 2013)

Uložiště pro sdílení fotografií a videa - oběť zachycená v ponižujících situacích se může ocitnou např. na YouTube či jiných uložistiích pro sdílení videa či fotografií. Je vydána napospas širokému publiku. Lidé zde přidávají komentáře, video dále upravují a sdílí prostřednictvím sociálních sítí. Vše se nezadržitelně šíří internetem. Oběť se o své „slávě“ nejspíš nedozví hned, ale s menším či větším opožděním. (Eckertová a Dočekal, 2013)

3.3 Typologie kyberšikany

Typologie kyberšikany je velmi široká. Způsoby kyberšikanování používané dětmi a dospívajícími jsou různé a neomezují se na fantazii přístupu používání moderních technologií. Nové technologie poskytují platformu, jak šikanovat, popichovat a trápit oběť.

Znalost, jak může být online útok realizován, dává prostor k opatrnosti v procesu online komunikace (Hollá, 2013).

Happy slapping - v překladu znamená „veselé fackování“. Podstatou je nečekaně fyzicky napadnout mladistvého nebo dospělého jedince, přičemž komplic agresora celou dobu nahrává na mobilní telefon nebo na kameru. Poté získané video umístí na internet, kde je určeno, aby pobavilo publikum. Obětí se může stát prakticky kdokoliv a kdekoliv. (Švestková, Soldán a Řehka, 2019)

Krádež identity, zneužití cizí identity - v online prostředí se agresor může vydávat za oběť. Volí k tomu různé prostředky, může například použít fotky oběti a fakta o ní a vytvořit falešný profil, kde vystupuje pod identitou oběti, zpravidla nevhodným a ubližujícím způsobem. Nebezpečné je zejména to, že agresor může komunikovat s přáteli oběti a způsobit značné škody v jejich sociálních vztazích (Černá, 2013). Agresor může také získat přístup do cizího elektronického účtu a ten následně zneužít ke kyberšikaně jeho majitele. (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013)

Pomlouvání - útočník se snaží poškodit pověst oběti a narušit její vztahy tím, že o ní zveřejňuje nepravdivé informace nebo ji uráží a ponižuje. Cílem je poškodit pověst oběti a narušit její vztahy s přáteli. Tímto projevem kyberšikany mohou trpět nejen děti, ale i dospělí jedinci (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013). Pomlouvám se těžko brání, v kyberprostoru se extrémně rychle šíří a nepravdivá informace si pak žije svým vlastním životem. (Hollá, 2010)

Odhalení a podvádění - za citlivá data považujeme vše, podle čeho nás lze identifikovat jako reálnou osobu, tedy jméno, bydliště, datum narození, e-mailové adresy a mnohé další, včetně fotografií. Někdy se jejich sdílení v online prostředí nevyhneme, měli bychom však vždy přesně vědět, co a kam zadáváme (Beastess, 2016). Odhalení a podvádění představuje zveřejnění informací o oběti pomocí internetu těm, pro které tyto informace nebyly určeny. Nejčastěji jde o informace osobního či intimního charakteru včetně fotek, spadá sem i například odhalení homosexuality (Hollá, 2010).

Vyloučení a ostrakizace - v této formě kyberagrese je oběť vyloučena z nějaké skupiny, do které by chtěla či měla patřit. Ostrakizace je pro oběť často velmi bolestná, ačkoli vlastně

postrádá přímý prvek agrese. Je tomu tak zejména v důsledku frustrace z nenaplnění potřeby mladých lidí někam patřit. Pokud například někdo není přizván do facebookové skupiny nebo je vyloučen z online hry, může to být frustrující, i proto, že to vidí všichni, často mnohem větší skupina, než by bylo možné v off-line prostředí. (Černá, 2013)

Body shaming - v překladu zostuzení těla, představuje zahanbující či zesměšňující poznámky a komentáře týkající se vzhledu či tělesných vlastností. V rámci šikany a kyberšikany se podobné výpady vyskytovaly vždy, termín se však do širšího povědomí veřejnosti dostává až v posledních letech, a to v souvislosti s mediálně podporovaným kultem světa. Zvláště zraňující může být body shaming v období pubescence a adolescence. (Zvírotský, 2023)

4 PROTAGONISTÉ KYBERŠIKANY

Jak aktéři tradiční šikany, tak i aktéři kyberšikany jsou rozděleni do tří skupin, agresor, oběť a přihlížející. U prvních dvou skupin je kladen důraz na osobnostní charakteristiky. Jedná se o snahu určit ohrožené skupiny lidí, kteří se mohou stát agresory nebo oběťmi a v nejlepším případě předcházet vzniku takových jedinců. Není zcela jednoduché určit, kdo se stane agresorem a kdo zase obětí. Jelikož tradiční šikana a kyberšikana jsou spolu nerozlučně spjaty, jsou tedy rysy aktérů z velké části shodné. U kybernetické šikany jde především o schopnost agresora ovládnutí informačních a komunikačních technologií. (Kalamár a Kaiserová, 2020)

4.1 Agresor

Agresor je iniciátor či vykonavatel agrese, může jím být jednotlivec, malá, střední nebo i velká sociální skupina. V kontextu školní šikany je agresorem jeden z jejich aktérů, který se vůči ostatním dopouští násilí, může být iniciátorem, ale i jejím spolupachatelem s různou intenzitou zapojení. V kontextu kyberšikany je kyberagresor útočník ve virtuálním prostoru. Na rozdíl od agresora, který je v osobním kontaktu s obětí, není vždy konfrontován s důsledky svého jednání. Agresorem se tedy může stát i jedinec, který by se do pozice agresora v klasické šikaně dostal jen stěží (Zvírotsky, 2023).

V kyberšikaně se nabízejí agresorovi mocnější a zákeřnější zbraně v podobě prostředků ICT. V tradiční šikaně se agresor projevuje velmi často fyzickou převahou. V kyberšikaně však na fyzické síle agresora nezáleží. Pro jedince, kteří jsou považováni za fyzicky nebo sociálně slabší, může kyberprostor představovat sílu díky anonymitě a větší zručnosti při manipulaci s technikou. V prostředí ICT nezáleží na věku, pohlaví, síle a postavení v sociální skupině, ani na úspěšnosti v reálné společnosti. Agresor si může vytvořit svou novou, elektronickou identitu, která bude od té reálné naprosto odlišná. Obvykle se v případech agresorů jedná o jedince, kteří jsou silní svými znalostmi a schopnosti pohybovat se v prostředí ICT. (Vašutová, 2010)

Pachatelé kyberšikany si obvykle kladou za cíl zranit, vystrašit a ponížit oběť, a to buď veřejně, nebo v soukromí, nicméně se také mohou objevit případy, kdy ke kyberšikaně dojde neúmyslně. Pachatel nechtěl oběti ublížit, ale pouze se pobavit na její úkor (případně pobavit konkrétní skupinu – například spolužáky). Bohužel postupně nad neuvědomělou kyberšikanou ztrácí kontrolu. (Kopecký, 2018)

Jednotliví agresori uplatňují různé styly kyberšikany, které se liší podle jejich motivací a způsobu útoku. Liší se i způsoby, jak se skrývají nebo jak svoji činnost šíří. Někteří operují tajně, zatímco jiní potřebují publikum. Jsou i tací, kteří jednají naprosto neúmyslně. I motivy agresorů jsou odlišné, proto neexistuje žádné řešení, které je vhodné pro všechny případy. Musíme nejdříve znát motiv. (Kavalír, 2009)

- a) **Vtipálek** – kyberagresor, který na základě nepovedené a neúměrné legrace zakládá a upravuje prostředky (fotky, videa) svých kamarádů či spolužáků, ale neuvědomuje si, že to může danému člověku po psychické stránce velmi ublížit.
- b) **Neúmyslný kyberagresor** – často má skrytou identitu, působí jako velmi silný jedinec, je to tím, že jedná ve velkém vzteku a bez přemýšlení nad následky. Když je pak tento kyberagresor obviněn, bývá velmi často překvapen, protože si své jednání ani sám neuvědomuje.
- c) **Pomstychtivý andělek** – typ agresora, který má zkušenosti s kyberšikanou, on sám nebo někdo z jeho blízkých přátel se stal obětí kyberšikany, tímto způsobem se člověk mstí a kompenzuje si svůj komplex. Má pocit, že to, co dělá, je účelné a správné.
- d) **Sprosté holky** – v nejčastějších případech jde o děvče, které nemá velkou škálu zájmů a koníčků, tímto způsobem si hledá zábavu, důvodem jejího konání je získání publika za účelem vysoké popularity mezi vrstevníky. Agresor se od tohoto činu oddálí ve chvíli, kdy začne opadat pozornost a zájem publika.
- e) **Bažící po moci** – tento typ znázorňuje kyberagresora, který se snaží ovládat oběti prostřednictvím strachu a beznaděje. Kyberagresor dává najevo svou autoritu, sílu a nebojácnost. Potřebuje své publikum s cílem někomu se předvést a dokázat, že je silný. (Švestková, Soldán a Řehka, 2019)

Dalším významným pojmem v souvislosti s ICT a agresory kyberšikany je deindividualizace. Vychází z teorie davové hysterie, jejímž autorem je Le Bon. Jelikož je dav anonymní, ustoupí jedinec svým vlastním autentickým instinktům a zmizí u něj pocit zodpovědnosti, která jej svazuje. Lze říci, že anonymita jedince na internetu je ještě silnější než anonymita v jedinci v lidském davu. Mnozí odborníci proto definují nové technologie, především internet, jako prostředí bez zábran i v případech, kdy jsou v něm lidé pojmenováni, a tedy i méně anonymní. (Vašutová, 2010)

4.1.1 Online disinhibice

Agresoři, pokud nevidí svou oběť, ztrácejí zábrany a dochází u nich k tzv. disinhibičnímu efektu. Disinhibice je posílena anonymitou, časovou a fyzickou vzdáleností a absencí komplexních smyslových vjemů. Již dlouhou dobu je známa skutečnost eskalující agrese v případech anonymity. (Vašutová, 2010)

Online disinhibice znamená ztrátu zábrán v komunikaci na internetu a „odvážanost“, která by v offline světě nebyla možná. Projevuje se tím, že dítě či dospívající na internetu často udělá, napíše a pošle i věci, které by se v reálném světě zdály moc přehnané. Rozlišujeme dva typy disinhibice: neškodnou (*benign*) a nepříjemnou, otravnou (*toxic*). První umožňuje prostřednictvím ztráty zábrán, bližší porozumění sobě samotnému, protože dovoluje projevit se tak, jak bychom chtěli, ale offline bychom se třeba ani neodvážili. Druhá pak zahrnuje právě agresi, hrubou kritiku, výhrůžky a podobně. Je zřejmé, že zabýváme-li se kyberšikanou, je pro nás podstatný především druhý typ online disinhibice. (Černá, 2013)

K disinhibičnímu efektu dochází především díky těmto faktorům (Černá, 2013):

- **Disociační anonymita** - možnost skrýt svou identitu, díky čemuž se lidé cítí méně zranitelní než v reálném světě.
- **Neviditelnost** - dává lidem odvalu a kuráž dělat věci, které by jinak nedělali. Ostatní nevidí náš výraz, tak jako my nevidíme jejich – nevíme, jak druzí vypadají, když něco sdělují, oni zase neznají naše reakce.
- **Asynchronicita** - komunikace přes internet neprobíhá nutně ve stejném čase, i pokud probíhá, stejně máme čas na rozmyšlenou a není třeba reagovat okamžitě.
- **Disociační imaginace** - vede člověka k představě, že komunikace se odehrává v jiném – virtuálním – světě, mimo svět reálný, a není zde třeba hledět na následky.
- **Minimalizace autority** - na internetu nevíme, jaký společenský status má ten druhý. Obavy, které planou z otevření před někým, kdo by mohl být autoritou či mít vyšší společenský status tak mizí.

4.2 Oběť kyberšikany

V kontextu školní šikany jde o jednoho z jejich aktérů, na kterém je násilí páčáno. Proces, kterým se osoba stává obětí, se označuje jako viktimizace. Termín „oběť“ je běžný

v kriminalistice i kriminologii, pro označení šikanovaného dítěte však není příliš vhodný, protože může fungovat jako stigma. Procesní, méně stigmatizující charakter má například výraz poškozený. (Zvírotsky, 2023)

Stejně tak jako pachatelem se může stát obětí kterýkoliv jedinec. Avšak u obětí kyberšikany najdeme více společných znaků s oběťmi klasické šikany než u pachatelů. Bývají to jedinci, kteří mají málo kamarádů, kontakty navazují především na internetu. Skoro polovina obětí jsou uživatelé sociálních sítí, na kterých zveřejňují osobní informace, fotografie a jiný citlivý obsah. Oběť si šikanu vůči své osobě často nepřipouští, zveřejněná videa a komentáře vůči své osobě bere jako zábavu, a pokud si psychické násilí připustí, snaží se minimalizovat škody (vymaže profil, e-maily), protože se obává ostudy a výsměchu. (Blažková, 2011)

V tradiční šikaně můžeme rozlišit dva typy obětí. Slabé, zranitelné děti a dospívající, kteří pro agresora představují snadný cíl. Hůře se jim hledá místo v kolektivu, to ovšem neznamená, že budou nutně terčem agrese. Druhý typ oběti pak nějakou svou charakteristikou nebo vlastností v ostatních agresivních vyvolává. Jsou to děti, které trpí hyperaktivitou, impulzivitou, jsou nepřátelské a agresivní. Následkem je odmítnutí kolektivu a chybějící přátelské vztahy. (Ševčíková, 2014)

U kyberšikany k výše uvedeným dvěma typům přibývají ještě další dva. Agresor, který se sám stává obětí, ať už díky tomu, že se mu oběť takto sama mstí, nebo proto, že na internetu se vůči jeho chování zvedne nepřiměřený odpor ze strany dalších lidí. Obětí kyberšikany se mohou stát i ti, jež normálně nevybočují a někdy mají ve skupině dokonce dobré postavení. V online prostředí se však stávají zranitelnými a agresor k nim tak může získat snadný přístup přes online aplikace či telefon, navíc může ke kyberšikaně zneužít osobní informace, které oběti na internetu zveřejnily. (Ševčíková, 2014)

Děti obvykle nesdělují své negativní zkušenosti ne proto, že by nedůvěřovaly svým rodičům, ale z jiných důvodů. Šikanované dítě se potýká s protichůdnými pocity studu, ponížení a viny. Může se domnívat, že kamarádům opravdu nestačí a útoky si zaslouží. Může se bát, pokud se svěří, že bude označeno za „práskače“ a útoky ještě zesílí. Svěří se mnohdy až v krajní situaci, dlouhodobým trápením vyčerpané a bezradné, nebo je-li odhalen nějaký útok. (Eckertová a Dočekal, 2013)

Diagnostikovat kyberšikanu jako příčinu jakékoliv změny chování u jedince je hodně složité. Proto je velmi důležité zařadit otázku na toto téma, např. do diagnostického rozhovoru, máme-li podezření, že se s jedincem něco děje. Jelikož je kyberšikana psychickou formou

násilí, jsou její následky v podstatě stejné jako následky klasické psychické šikany (Blažková, 2011). Kyberšikana zahrnuje obtěžování nebo špatné zacházení s informacemi prováděné agresorem proti oběti, která je fyzicky vzdálená. Ačkoli kyberšikana nevyžaduje osobní kontakt mezi agresorem a obětí, zůstává psychologicky a emocionálně škodlivá. Dimenze anonymity agresora na internetu u oběti vyvolává úzkost. Oběť, jež agresora nezná, přemýšlí, zda se nejedná například o někoho z bližších osob, kterým důvěřuje (Procházka, 2014). Ve spojitosti se zprávami a obsahem, který je o oběti kyberšikany zveřejňován na internetu nebo přímo zasílán, se obvykle vyskytují tyto obtíže:

- tenze, strach, stres;
- změna self-konceptu oběti (sebevědomí, sebehodnocení, sebedůvěra, sebepojetí);
- výskyt depresivních a neurotických obtíží;
- časté poruchy spánku;
- snížení frustrační tolerance;
- pocit neřešitelnosti situace, ztráta životní pohody;
- výskyt zkratkovitého jednání, suicidální myšlenky;
- zvyšující se bezdůvodná agrese a impulsivnost;
- celková psychická nestabilita;
- trauma a posttraumatická stresová porucha (Kopecký, 2015).

4.3 Publikum v kyberšikaně

Do případu tradiční šikany je zpravidla zapojeno jen několik málo jedinců, nebo skupina o velikosti třídy, a též omezený počet pedagogů. Přihlízejícím kyberšikany může být v podstatě každý, kdo využívá komunikačních technologií. V případě kyberšikany se ovšem nehovoří o přihlízejících, ale spíše o publiku. Rozdíl je oproti tradiční šikaně ve velikosti a složení přihlízejících. Může se jednat o velmi početné publikum, zveřejní-li agresor dehonestující informace na sociální síť, kde mohou být dále šířeny (Kalamár a Kaiserová, 2020). V souvislosti se šířením kyberšikany můžeme hovořit o virové povaze tohoto jevu. Publikum kyberšikany netvoří jenom přihlízející jedinci, kteří jsou výhradně příjemci informace o aktu kyberšikany, ale tím, že tato sdělení dále šíří, stávají se sami pachateli, agresory. Z pasivních přihlízejících se stávají aktivními aktéry. Ke kyberšikaně se mohou

přidávat stále další a další osoby, takže publikum se stává nekonečně početným. Původcem aktu agrese může být jednotlivec, ale o další šíření se však postarají jiní. (Vašutová, 2010)

Na publikum šikany i kyberšikany se nepochybně pojí bystander effect. Též efekt diváka, je fenomén související s rozložením zodpovědnosti mezi větší počet lidí, který vede k tomu, že svědkové násilného aktu oběti často nepomohou a nemají kvůli tomu ani pocit viny. Obecně je prokázáno, že člověk jedná jinak, když je sám a jinak, když je ve společnosti jiných lidí, případně pod dozorem kamer. V případě kyberšikany dochází k její bagatelizaci právě z toho důvodu, že o ní ví mnoho lidí. (Zvírotský, 2023)

Jak jsme zmínili výše, přihlízející mají významný dopad na to, jak se kyberšikana či šikana, pokud už k ní dojde, bude vyvíjet dále. Můžeme tedy rozlišit přihlízející podle toho jaký postoj k šikaně zastávají (ten může být pozitivní, neutrální, lhostejný, či negativní) a jednání (zda tedy aktivně do situace vstoupí či ne).

Můžeme je pak dělit do následujících skupin:

- a) následovníci agresora, kteří jej sami aktivně podporují;
- b) ti, kdo agresora otevřeně podporují, například ho povzbuzují, ale sami oběti neublíží;
- c) ti, kdo agresora podporují, ovšem ne otevřeně, a zůstávají pasivní;
- d) nezúčastnění pozorovatelé;
- e) ti, kdo nesouhlasí s šikanou, jsou na straně oběti, ale nečiní tak otevřeně a celkově se nijak aktivně neprojeví;
- f) ti, kdo se oběti otevřeně snaží pomoci. (Ševčíková, 2014)

Velké riziko představuje také skutečnost, že sdělení publikované prostřednictvím internetu nelze spolehlivě regulovat. Navíc, se akt kyberšikany může objevit znovu třeba po několika letech, což umožňuje další rozšiřování počtu členů publika a tím i vlastně agresorů. Rozsah kyberšikany tak mnohonásobně předčí možný rozsah šikany tradiční (Vašutová, 2010). Role přihlízejících je skutečně významná, pokud proti šikaně či kyberšikaně přihlízející otevřeně vystoupí, mohou tak zabránit jejímu dalšímu šíření a pokračování. Bohužel, ve většině případů tradiční šikany i kyberšikany přihlízející nevystoupí. Svým mlčením tak dávají tichý souhlas tomu, co se děje. (Li, 2007)

5 PREVENCE KYBERŠIKANY

Internet pro mnoho dětí znamená hry, videa, kamarády, zkrátka čistou zábavu. Jenže ono to s tím digitálním světem není vždy tak veselé a růžové. Nelze děti nechat překvapené. Je nutné vyzbrojit je znalostmi a dovednostmi, jak se vyhnout nebezpečným místům a situacím, jak se v digitálním světě pohybovat bezpečně a jak najít ta nejzajímavější místa, z nichž mohou těžit. Bezpečný pohyb na internetu není totiž nic jiného než dobře naučená dovednost. Tu si může osvojit každý, musí ji však napřed dlouho trénovat v chráněném prostředí a pod dozorem někoho, kdo už tento prostor dobře zná. (Slussareff, 2022)

Obětí virtuální šikany se může stát kdokoliv. Neznalost problematiky a neinformovanost vedou ke zlehčování celé situace. Oběť se většinou bojí svěřit. Často dochází k situaci, kdy se oběť obává „sociálně-mediálního“ vyloučení z reálné nebo virtuální skupiny, a mnohdy tak podléhá vlivu svých vrstevníků. Zde je důležité zdůraznit přirozený aktivní zájem prozkoumávat internet, ale zároveň je vhodné stanovit základní pravidla a seznámit dítě s bezpečným pohybem na internetu a sociálních sítích:

- a) Zvážit, komu dávám kontakt (telefonní číslo, žádost o přátelství, Skype kontakt apod.).
- b) Zvážit, koho přidávám do kontaktů či skupiny přátel na sociálních sítích, využít blokování hovorů, antispam e-mail, popřípadě požádat operátora či administrátora o pomoc.
- c) U mobilního telefonu možnost změny SIM karty, u komunikačních služeb změna hesla nebo vytvoření nového profilu.
- d) Chránit a měnit hesla, osvojit si jejich tvorbu.
- e) Podezřelou komunikaci ukončit a nestandardní chování nahlásit.
- f) Zvážit, co vše o sobě chci na internetu prozradit. (Procházka, 2014)

Ideální prevencí proti kyberšikaně je seznamovat děti již od brzkého věku s pravidly bezpečného pohybu ve virtuální realitě. V každém případě by měly být děti ve škole seznámeny s Listinou dětských práv na internetu:

- a) Mám právo bádát, učit se a užívat si na internetu všechny dobré věci.
- b) Mám právo nevyplňovat na internetu žádné formuláře a neodpovídat na otázky.
- c) Mám právo uchovávat veškeré informace o sobě v tajnosti.

- d) Mám právo se na internetu cítit v bezpečí a být v bezpečí.
- e) Mám právo ignorovat e-maily a zprávy od lidí, které neznám nebo kterým nevěřím.
- f) Mám právo požádat rodiče či učitele o pomoc.
- g) Mám právo necítit se provinile, když se na obrazovce počítače objeví odporné věci.
- h) Mám právo nahlásit dospělým každého, kdo se na internetu chová divně.
- i) Mám právo, aby mě nikdo neobtěžoval a netrápil.
- j) Mám právo, aby mi lidé na internetu prokazovali respekt, tj. aby mi neubližovali.
(Martínek, 2015)

Smyslem efektivní prevence je zajistit, aby k rizikovému chování nedocházelo, případně aby byl jeho dopad minimalizován. Proto je nutné realizovat preventivní aktivity co nejdříve. Prevence však musí být vždy přiměřená věku dětí, tomu musí odpovídat forma a volba témat. Efektivní prevence by měla být dlouhodobá a kontinuální a orientovat se na rozvoj znalostí, dovedností a postojů cílové skupiny. Preventivní programy by měly také usilovat o co největší zapojení cílové skupiny. (Kopecký, 2023)

Prevence by měla probíhat v bezpečném prostředí. Osoby, které jsou do prevence zapojeny, by měly cítit, že mohou vyjadřovat své názory a pocity bez strachu z odmítnutí, dehonestace či trestu. V rámci preventivních aktivit žáky nikdy nestrašíme. Strašení je neefektivní a často i kontraproduktivní. Prostřednictvím vzdělávacích aktivit žákům předkládáme co nejvíce objektivních informací a orientujeme se na posilování pozitivních vzorců chování. Celkové vyznění preventivní akce by mělo být vždy nastaveno pozitivně. (Kopecký, 2023)

5.1 Systém prevence na základních školách

Školskou primární prevencí rozumíme soubor přístupů, metod a intervencí, které jsou koncepčně rozvíjeny a garantovány v rámci sektoru školství a jejichž společným jmenovatelem je legislativní rámec Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Cílovou skupinou zde primárně tvoří děti, mládež a mladí dospělí. Institucionálně je pak tato oblast prevence vázána na síť škol a školských zařízení a na systém institucí a služeb s nimi přímo spojených (Bártík, Miovský, 2010). Základem celého systému preventivního působení zůstávají samozřejmě i nadále programy nespecifické primární prevence, jež se úzce vážou k hlavnímu principu strategie prevence rizikového chování, kterým je výchova dětí a

mládeže ke zdraví, k osvojení pozitivního sociálního chování a snaha o zachování integrity osobnosti. (Martanová, 2012)

Primární prevence – Základním prvkem primární prevence je poskytnutí dovedností a vzorců chování, které povedou děti a mládež k vyvarování se takového rizikového chování. Za podstatu je považováno tvoření zdravých mezilidských vztahů ve skupině. Primární prevence v sobě zahrnuje výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity, zaměřené na širokou veřejnost. Pokud chceme účinně a efektivně předcházet kyberšikaně nebo minimalizovat její dopady, je velmi důležitá všeobecná primární prevence v základních školách. Hlavním cílem je předcházet rizikovému chování. (Švestková, Soldán a Řehka, 2019)

Sekundární prevence – Jde o prevenci, která má za cíl ovlivňovat skupiny, kde se již rizikové chování vyskytlo. Snažíme se účinně zabránit dalšímu obnovení patologického chování, tedy i páčání kyberšikany. Uskutečňují se zde opatření, která minimalizují riziko, aby se problém neopakoval. Do sekundární prevence řadíme včasnou diagnostiku šikany, bezodkladné vyšetření incidentu, různá pedagogická opatření a také výchovné řešení s agresory. Důležitým prvkem sekundární prevence je léčba nemocné skupiny, včetně výchovné práce s iniciátory, ale také oběťmi šikany. (Švestková, Soldán a Řehka, 2019)

Strategické dokumenty školy vztahující se k prevenci rizikového chování:

1. Vnitřní řád školského zařízení, školní řád,
2. Školní preventivní strategie,
3. Preventivní program školy (Dříve Minimální preventivní program),
4. Krizové plány. (Kopecký a Szotkowski, 2017)

Školní řád je dokument vydávaný ředitelem školy, který stanovuje pravidla a normy pro chování, práva a povinnosti žáků, studentů a zaměstnanců ve školním prostředí. Obsahuje podrobnosti o vnitřním režimu školy, bezpečnosti a ochraně zdraví žáků, hodnocení výsledků a zacházení s majetkem školy. Školní řád může také regulovat užívání mobilních telefonů a elektronických zařízení ve škole s výjimkou zdravotních důvodů (Zákon č. 561/2004 Sb.). Školní řád by měl obsahovat obecné zásady solidarity, ohleduplnosti a ochrany slabých, ale ovšem i výslovný zákaz jakéhokoli násilí, zneužívání síly k ubližování bezmocných a zákaz dalších způsobů jednání, jež zahrnujeme pod pojem šikany. Se školním

řádem, včetně sankcí za jeho porušení, musí být seznámeni všichni žáci i jejich rodiče. (Říčan a Janošová, 2010)

Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena a odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany. Je velmi důležité, aby škola tyto hodnoty jasně komunikovala směrem dovnitř školy i vně a jasně je hájila a prosazovala. Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany podílela celé škola. Pro prevenci i řešení šikany vedení školy určuje konkrétní odpovědnost směrem k řediteli a jeho zástupcům, třídním učitelům, pedagogům, ostatním zaměstnancům školy, žákům, rodičům a školnímu poradenskému pracovišti, která je adekvátní jejich roli a možnostem. (MŠMT, 2016)

Škola nastavuje konkrétní a srozumitelná pravidla chování ve svém školním řádu, která jsou také specificky vztažena k projevům šikany. Je jasně určeno, jaké chování je považováno za dehonestující a ohrožující a jak bude sankcionováno. Součástí školního řádu by měla být pravidla pro používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů v prostoru školy jak během vyučování, tak i v rámci přestávek. V případě porušení pravidel u žáků, škola stanovuje důsledky, přičemž je důležité, aby uměla rozlišovat závažnost porušení. Pedagogové a ostatní zaměstnanci školy znají své pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně. Škola zajišťuje informovanost všech svých členů o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo pedagog ohrožován agresory, a kam se může obrátit o pomoc. (MŠMT, 2016)

Škola kontinuálně realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování, kterou má popsanou v Preventivním programu školy někdy nazývaném minimální preventivní program. Škola má popsány konkrétní preventivní mechanismy, které používá k tomu, aby šikanu minimalizovala a měla ji pod dohledem. Účelem je riziku účinně a konkrétně předcházet. Současně mají školy popsány postupy řešení pro případ, že situace šikany nastaly (MŠMT, 2016). Na tvorbě a realizaci Preventivního programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence. Minimální preventivní program:

- a) je preventivním programem školy a školského zařízení;

- b) je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu;
- c) jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle;
- d) je naplánován tak, aby byl realizovatelným;
- e) je přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí;
- f) oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování;
- g) zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí;
- h) pomáhá zejména těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin, při ochraně jejich lidských práv;
- i) podporuje zdravý životní styl a usiluje o předávání vyvážených informací a dovedností.
(MŠMT, 2010)

Součástí minimálního preventivního programu je také školní program proti šikanování. Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určí ho dva znaky – celoškolský rozměr a zaměření na specifickou prevenci. Aby škola žáky účinně chránila před šikanováním, zapojí všechny pedagogické pracovníky. Zaměření na specifickou prevenci vypovídá, že se program věnuje výhradně řešení šikany, a to prostřednictvím specifické primární prevence a prevence sekundární (MŠMT, 2016). Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu. Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.

2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany. (MŠMT, 2008)

Jak předcházet kyberšikaně na úrovni školy:

- Zanést do školního řádu pravidla používání ICT, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, přestávek, v areálu školy).
- Informovat žáky o netiketě a „listině práv na internetu“. O této listině by měli být informováni i rodiče nezletilých žáků.
- Instalovat a využívat software, který v učebnách vyučujícímu umožní informovat se přes svůj počítač, co právě žák na své ploše dělá. (informovat o tomto opatření žáky a systém nezneužívat)
- Být vzorem vhodného užívání moderních technologií.
- Pracovat na povědomí žáků o rizikovém chování na internetu.
- Definovat kompetence v rámci školy a na akcích konaných školou mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání.
- Začlenit témata spojená s rizikovým chováním na internetu do výuky
- Vzdělávat pedagogy.
- Podporovat pozitivní využívání technologií. (Kopecký a Szotkowski, 2017)

Vzhledem k tomu, že kyberšikana je úzce spojena s tradiční formou šikany, která běžně probíhá ve škole, kyberšikana je také ve školním prostředí řešena. Základním úkolem je zmapování konkrétního případu, který nám pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení. Co může škola dělat:

Podpořit oběť a zajistit její bezpečí – patří mezi první kroky. Cílem je zklidnění oběti, jejíž reakce mohou být přehnané až suicidní, a nabídnutí podpory. Zároveň je třeba zajistit, aby kyberšikana dále nepokračovala.

Zajistit co nejvíce důkazních materiálů – je však nutné před samotným smazáním materiálů. Pořídit si screenshoty s důkazním materiálem či stažení dané internetové stránky do lokálního počítače.

Incident vždy vyšetřit – vyšetření zahrnuje zjištění, kde incident probíhal, jak dlouho, kdo se jej účastnil a jaký měl dopad na oběť. Pokud nejsme schopni incident vyšetřit sami, využijeme podpory externích institucí.

Informovat rodiče – o incidentu je nutné informovat rodiče oběti i agresora.

Zkonzultování řešení s dalšími institucemi – v některých případech je vhodné postup řešení konzultovat s dalšími subjekty.

Žádat konečný verdikt a informace – po vyšetření celé situace je nutné trvat na konečném stanovisku všech zapojených institucí a dalších subjektů.

Zvolit vhodná opatření – je velmi důležité, aby škola při trestání agresorů postupovala v souladu se školním řádem v kombinaci s dalšími strategickými dokumenty školy.

Realizovat preventivní opatření – aby se v budoucnu nežádoucí chování neopakovalo. (Kopecký a Szotkowski, 2017)

Při stanovení kompetencí při řešení kyberšikany je třeba zjistit, zda jednání prokazatelně souvisí s činností školy, týká se žáků či zaměstnanců školy a zároveň má výrazné negativní dopady do školního prostředí nebo takové narušení intenzivně a bezprostředně hrozí. Na základě těchto kritérií může škola určit, zda má pravomoc a povinnost řešit případ kyberšikany a jaké kroky je třeba přijmout k ochraně zúčastněných osob. (Kopecký a Szotkowski, 2017)

Žáci si musí být vědomi, že jakákoli forma šikany je nepřijatelná. Měli by dostat informaci, že každý její případ bude prošetřen a viník náležitě potrestán. Škola musí být připravena řešit případy kyberšikany jako rodiči oběti, tak s rodiči šikanujících a dát všem najevo, že boj s kyberšikanou nepodceňuje. Pokud chce být škola více proaktivní, může zhotovit svoje strategie a programy pro boj se šikanou, zapojit tak starší studenty, kteří mohou mladším žákům poskytnout své zkušenosti a doporučení s používáním telefonu a tabletu. (Švestková, Soldán a Řehka, 2019)

Celkově lze konstatovat, že prevence kyberšikany vyžaduje komplexní přístup, který zahrnuje spolupráci mezi školami, rodiči, odborníky a dalšími institucemi. Pouze prostřednictvím efektivní prevence lze minimalizovat rizika spojená s kyberšikanou a zajistit bezpečné a podpůrné prostředí pro děti a mládež.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

Digitální technologie a online obsah představují neoddělitelnou část života každého z nás, včetně dětí. Internet s sebou přináší celou řadu pozitiv. Díky němu rychleji a snadněji komunikujeme, umožňuje nám vzdělávat se, nabízí nám pracovní příležitosti, internet nám poskytuje zábavu, možnost poznávat celý svět, nabízí nám prostor a nástroje pro seberealizaci. Na druhou stranu nelze ignorovat rizika, která jsou s používáním online služeb spojena a které se týkají především dětí. Výzkum z roku 2019 uvádí, že děti se poměrně často potýkají s negativními jevy spojenými s rizikovým chováním v on-line prostředí jako např. četné projevy kybernetické agrese, konzumace nevhodného on-line obsahu, podvodného jednání apod. (Kopecký a Szotkowski, 2019)

Organizace E-Bezpečí hraje důležitou roli v boji proti kyberšikaně na českých školách a mezi dětmi a mládeží v České republice díky svým rozsáhlým výzkumům na toto téma. Výzkum z roku 2009, kterého se zúčastnilo 1925 dětí a mladistvých ze základních a středních škol, odhalil, že téměř polovina respondentů (48,6 %) byla obětí kyberšikany, a 27,8 % se přiznalo k roli agresora. Následující rok, výzkum odhalil zvýšení v počtu agresorů na 41,08 % a zvýšení počtu obětí na 59,38 %. (Zormanová, 2019)

Tento nárůst může být způsoben různými faktory, včetně zvýšeného používání sociálních médií a internetové komunikace mezi mladými lidmi, nedostatkem osvěty o kyberšikaně a jejích důsledcích, nebo také nedostatečným zásahem ze strany dospělých a školních institucí.

6.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaká jsou specifika výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol. Tedy zjistit četnost respondentů, kteří se osobně setkali s kyberšikanou, kdo jsou oběti a agresori kyberšikany a také důvody kyberšikanování.

Dalším cílem je zjistit, jaké faktory vedou jednotlivce k provádění šikany právě prostřednictvím internetu a digitálních technologií, které kybernetické prostředky jsou k realizaci kyberšikany využívány a jaká jsou specifika prevence kyberšikany dle žáků druhého stupně základních škol. Zároveň chceme zjistit, zda existují rozdíly ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků.

6.1.1 Výzkumné otázky

1. **Jaká jsou specifika výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol?**
2. **Jaké jsou důvody využívání kyberprostoru ke kyberšikaně?**
3. **Jaké kybernetické prostředky se ke kyberšikaně používají?**
4. **Jaká jsou specifika prevence kyberšikany dle žáků druhého stupně základních škol?**
5. **Existují rozdíly ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků?**

H1: Ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků existuje statisticky významný rozdíl.

6.1.2 Pojetí výzkumu

Pro náš výzkum jsme se rozhodli pro kvantitativní přístup. Kvantitativní výzkum umožňuje objektivní měření a sběr dat, což usnadňuje následnou statistickou analýzu. To může poskytnout konkrétní číselné údaje o rozsahu a charakteru kyberšikany mezi žáky. Zároveň jsme ocenili výhody, které s sebou nese zachování anonymity respondentů, což může přispět k vyšší upřímnosti při odpovídání na otázky. Kyberšikana je bezesporu citlivým tématem, o němž se mohou lidé obávat otevřeně hovořit. Z těchto důvodů jsme zvolili dotazníkovou metodu jako vhodný nástroj pro sběr dat.

6.2 Výzkumný soubor

Základní soubor

Základní soubor představují **žáci druhého stupně základních škol** v České republice.

Podle vývojové psychologie můžeme žáky druhého stupně základních škol zařadit do období adolescence. Jde o období transformace mezi dětstvím a dospělostí, a to jak v oblasti fyziologické, psychologické tak i sociální. V tomto období pozorujeme bouřlivé, ambivalentní a rozkolísané emoce. Nápadné jsou výkyvy nálad v obou směrech, především však k negativním náladám a stavům. Období dospívání je tedy považováno za nejrizikovější pro výskyt rizikového chování. (Kopecká, 2011)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí, že na území České republiky je celkem 2866 základních škol s 2. stupněm. Přičemž druhý stupeň navštěvuje celkem 437 851 žáků. Z toho tvoří 212 842 dívky a 225 009 chlapci. (MŠMT, 2024)

Výběrový soubor

Pro náš výzkum jsme vybrali formu náhodného vícestupňového výběru, kdy u tohoto výběru nezačínáme sběrem jednotek, ale výběrem skupin vyššího řádu. Nejdříve se provede výběr skupin vyššího řádu a poté dospějeme k základním jednotkám. Výhodou vícestupňového výběru je, že vybrané prvky bývají více koncentrovány než u jiných druhů výběru. (Chráška, 2016)

Ze 14 krajů České republiky jsme náhodně vylosovali 7 krajů (Jihočeský kraj, Karlovarský kraj, Královehradecký kraj, Olomoucký kraj, Plzeňský kraj, Středočeský kraj a Zlínský kraj). V každém z vylosovaných krajů jsme poté náhodně vylosovali 7 základních škol zahrnujících 2. stupeň. Celkem jsme tedy oslovili 49 škol. Výběrový soubor tvoří žáci druhého stupně navštěvující vylosované školy.

Pohlaví	(n)	(%)
Žena	114	54,5
Muž	95	45,5
Celkem	209	100

Tabulka č.1: Pohlaví respondentů

Výzkumného šetření se zúčastnilo 209 respondentů. Z celkového počtu respondentů je 114 (54,5%) dívek a 95 (45,5%) chlapců.

Věk	(n)	(%)
11 let	22	10,5
12 let	65	31,1
13 let	80	38,2
14 let	16	7,7
15 let	26	12,5
Celkem	209	100

Tabulka č.2: Věk respondentů

Z celkového počtu 209 (100%) je 22 (11%) respondentům 11 let, 65 (31%) respondentům 12 let, 80 (38%) respondentům 13 let, 16 (8%) respondentům 14 let a 26 (12%) respondentům je 15 let.

Graf č.1: Studovaný školní ročník

Z celkového počtu 209 (100 %) je 68 (32,5%) respondentů z 6. ročníku, 84 (40,2%) ze 7. ročníku, 18 (8,6%) z 8. ročníku a 39 (18,7%) z 9. ročníku.

6.3 Výzkumný nástroj

Výzkumný nástroj, který jsme zvolili v rámci naší práce je standardizovaný dotazník s názvem *Ostravský dotazník ke kybernetické šikaně* (Marie Vašutová, 2010). Dotazník byl převeden do online podoby pomocí platformy Survio.

Dotazník se skládá z 22 položek. V dotazníku jsou položky uzavřené (výběr z možností) a položky vyhodnocované na pětibodové/čtyřbodové stupnici Likertovy škály. Vyplnění dotazníku trvá zhruba 10–15 minut. Dotazník je rozdělen do 4 základních oblastí, mezi které patří:

1. Kyberšikana z pohledu svědka
2. Kyberšikana z pohledu oběti
3. Kyberšikana z pohledu agresora
4. Prevence kyberšikany

Oblast	Č.	Znění otázky
Kyberšikana z pohledu svědka	4.	Znáš někoho, kdo byl opakovaně obtěžován pomocí kyberprostoru / informačních technologií?
	5.	Koho agresor obtěžoval prostřednictvím kyberprostoru?
	6.	Jaké kybernetické prostředky byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly?
	7.	Z jakého důvodu si myslíš, že si agresor vybral osobu, kterou obtěžoval?
	8.	Proč si myslíš, že agresor využil pro obtěžování kyberprostor?
Kyberšikana z pohledu oběti	9.	Obtěžoval tě někdo opakovaně pomocí kyberprostoru / informačních technologií?
	10.	Kdo tě v kyberprostoru obtěžoval?
	11.	Jaké kybernetické prostředky byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly?
	12.	Z jakého důvodu si myslíš, že si tě agresor vybral/a?
	13.	Proč si myslíš, že agresor využil zrovna kyberprostor?
	14.	Obtěžoval/a jsi někdy opakovaně někoho pomocí kyberprostoru / informačních technologií?

Kyberšikana z pohledu agresora	15.	Koho jsi obtěžoval/a prostřednictvím kyberprostoru?
	16.	Jaké kybernetické prostředky jsi využil/a a jak často se opakovaly?
	17.	Z jakého důvodu jsi si tuto osobu vybral/a?
	18.	Proč jsi využil/a zrovna kybernetický prostor?
Prevence kyberšikany	19.	Jak si myslíš, že jsou jednotlivé způsoby ochrany proti kyberšikaně účinné?
	20.	Koho bys v případě kyberšikany požádal/a o pomoc?
	21.	S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a rodičům?
	22.	S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a učitelům ve škole?

Tabulka č.3: Rozdělení jednotlivých položek dotazníku

6.4 Způsob zpracování dat

Pro výzkumné otázky 1-4 jaká je míra výskytu kyberšikany na druhém stupni základních škol, jaké jsou důvody využívání kyberprostoru ke kyberšikaně, jaké kybernetické prostředky se ke kyberšikaně používají, jaký je podle žáků účinný způsob ochrany proti kyberšikaně, jsme zvolili popisnou statistiku a frekvenční analýzu.

Pátá výzkumná otázka zkoumá souvislost mezi pohlavím žáků a výskytem kyberšikany. Hypotéza H1: Ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků existuje významný rozdíl. Tato hypotéza zahrnuje dva kategoriální ukazatele. Pro provedení analýzy vztahu mezi těmito proměnnými byl použit test dobré schody Chí-kvadrát.

Výzkum EU Kids Online (2020), představuje zjištění z průzkumu dětí ve věku 9-16 let z 19 evropských zemí. V úvodu byly dětem položeny otázky, zda byli zapojeni do nějaké formy agresivního chování v uplynulém roce v roli oběti. To se mohlo stát jak off-line, tak online. Zjištění naznačuje, že s agresivním chováním se za poslední rok v České republice setkala 24% chlapců a 26% dívek.

7 ANALÝZA DAT

Po dokončení sběru odpovědí následovala jejich analýza. Analýza byla provedena pomocí programu Microsoft Excel. Tato kapitola zahrnuje podrobný popis jednotlivých položek z dotazníku, včetně jejich znázornění ve formě tabulek a grafů pro jasnější znázornění.

V následující části se zabýváme analýzou výsledků výzkumu u respondentů, kteří se identifikovali jako svědci kyberšikany.

Položka č.4 - Znáš někoho, kdo byl opakovaně obtěžován pomocí kyberprostoru / informačních technologií?

Pohlaví	Svědci kyberšikany				Celkem	
	Ano		Ne		(n)	(%)
	(n)	(%)	(n)	(%)		
Žena	33	29,0	81	71,0	114	100,0
Muž	15	15,8	80	84,2	95	100,0
Celkem	48	23,0	161	77,0	209	100,0

Tabulka č.4: Zastoupení svědků kyberšikany

Žáci uvedli ve 48 (23%) případech, že pozorovali kyberšikanu u někoho jiného a 161 (77%) žáků náznaky kyberšikany nezpozorovali. Ženy tvořily svědky z 15,8% a muži tvořili svědky z 7,7%.

Položka č.5 – Koho agresor obtěžoval prostřednictvím kyberprostoru?

Oběť kyberšikany dle svědka	(n)	(%)
Spolužáka/spolužačku	18	32,7
Studenta/studentku z nižšího ročníku	2	3,7
Studenta/studentku z vyššího ročníku	2	3,7
Vyučujícího	1	1,8
Někoho jiného ze školy	4	7,2
Někoho jiného mimo školu	28	50,9
Celkem odpovědí	55	100,0

Tabulka č.5: Oběť kyberšikany z pohledu svědků

U svědků kyberšikany nás zajímalo, na kom šikanování pozorovali, tedy kdo se stal obětí. Svědci nejčastěji uvádějí, že obětí kyberšikany byl *někdo jiný mimo školu* (50,9%). Dalším častým jevem je pozorování kyberšikany *spolužáka/spolužačky* (32,7%).

Položka č.6 - Jaké kybernetické prostředky byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly?

Prostředky kyberšikany dle svědka		Vůbec	Málo	Občas	Často	Téměř denně	Celkem
SMS, MMS	(n)	23	6	5	8	6	48
	(%)	46,9	14,3	10,2	16,3	12,3	100,0
E-mailová komunikace	(n)	43	2	1	1	1	48
	(%)	87,9	6,1	2,0	2,0	2,0	100,0
Chat, diskuse	(n)	15	11	9	9	4	48
	(%)	30,6	22,4	18,4	18,4	10,2	100,0
Blog a jiné webové aplikace	(n)	22	14	4	6	2	48
	(%)	44,9	28,6	8,2	14,3	4,0	100,0
Krádež identity	(n)	28	8	7	5	0	48
	(%)	57,2	16,3	16,3	10,2	-	100,0
Zneužití cizího účtu	(n)	39	5	4	0	0	48
	(%)	79,6	10,2	8,2	2,0	-	100,0
Umístění fotek na web	(n)	23	15	7	2	1	48
	(%)	46,9	32,7	14,3	4,1	2,0	100,0
Umístění videa na web	(n)	34	7	5	2	0	48
	(%)	69,4	16,3	10,2	4,1	-	100,0
Umístění audio záznamu na web	(n)	43	3	2	0	0	48
	(%)	87,8	8,2	4,0	-	-	100,0

Tabulka č.6: Prostředky kyberšikany z pohledu svědků

Žáci, kteří pozorovali projevy kyberšikany, označovali prostředky, kterými byla vykonávána. Svědci se nejméně setkávali s kyberšikanou prostřednictvím *e-mailové komunikace*, dále *umístěním audio/video záznamu na web* a *zneužitím cizího účtu*. Méně užívané je k páčání kyberšikany též *odcizení identity*.

Nejčastějšími prostředky kyberšikany jsou naopak *umístění fotek na web*, následuje kyberšikana prostřednictvím *SMS a MMS* zpráv a kyberšikana pomocí *blogů a jiných webových aplikací*.

Větší počet svědků uvedl, že kyberšikana probíhala prostřednictvím *chatu a diskusí na webu*. Tento typ kyberšikany pozorovalo 33 (68,5%) svědků.

Položka č.7 - Z jakého důvodu si myslíš, že si agresor vybral osobu, kterou obtěžoval?

Důvod kyberšikany dle svědka	(n)	(%)
Pomsta / odplata	12	16,4
Osobní konflikt	12	16,4
Upoutání pozornosti	13	17,8
Žert / vtip pro pobavení	22	30,1
Fyzická odlišnost oběti	5	6,9
Sociální znevýhodnění oběti	4	5,5
Jiná	5	6,9
Celkem odpovědí	73	100,0

Tabulka č.7: Důvody kyberšikany z pohledu svědků

V této položce jsme se zjišťovali důvod výběru oběti ke kyberšikaně. Jako nejčastější důvod kyberšikany byl svědky uváděn **žert/vtip pro pobavení** (30,1%) a pak šikanování pro **upoutání pozornosti** (17,8%). Dále žáci uváděli důvod kyberšikany **osobní konflikt** (16,4%) a **pomstu/odplatu** (16,4%).

Jako „jiná“ odpověď bylo žáky uvedeno: 1x *kompenzace*, 1x *rasismus*, 1x *jiná barva pleti*, 1x *pornografie* a 1x *pro popularitu*.

Položka č.8 - Proč si myslíte, že agresor využil pro obtěžování kyberprostor?

Důvod výběru kyberprostoru dle svědka	(n)	(%)
Anonymita	20	29,0
Snadná dostupnost	21	30,4
Těžké odhalit identitu	10	14,5
Zapojení publika	12	17,4
Dlouhodobé ublížení oběti	4	5,8
Jiná	2	2,9
Celkem odpovědí	69	100,0

Tabulka č.8: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu svědků

Jako důvody využití kyberprostoru k šikaně žáci nejčastěji uváděli **snadnou dostupnost** (30,4%) a **anonymitu** (29%), kterou tento prostor poskytuje. Kromě toho bylo uvedeno **zapojení publika** (17,4) a taktéž **obtížnost odhalení identity** (14,5) agresora v online prostředí. Zato nejméně žáci jako důvod využití kyberprostoru k šikaně uváděli **dlouhodobé ublížení oběti** (5,8%)

Jako „jiná“ odpověď bylo žáky uvedeno: 1x *neznali se osobně* a 1x *na osobní kontakt by si netroufl*.

Další část se zabývá analýzou výsledků výzkumu u respondentů, kteří se identifikovali jako obětí kyberšikany.

Položka č.9 – Obtěžoval tě někdo opakovaně pomocí kyberprostoru / informačních technologií?

Pohlaví	Oběť kyberšikany				Celkem	
	Ano		Ne			
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Žena	29	25,4	85	74,6	114	100,0
Muž	15	15,8	80	84,2	95	100,0
Celkem	44	21,1	165	78,9	209	100,0

Tabulka č.9: Zastoupení obětí kyberšikany

Jako oběť kyberšikany se označilo 44 (21,1%) respondentů. Naproti tomu 165 (78,9%) respondentů uvedlo, že obětí kyberšikany nebyli.

Podíváme-li se na rozdíl mezi muži a ženami, oběťmi kyberšikany, zjistíme, že se oběťmi stalo 15 mužů. Ženy se staly oběťmi kyberšikany v 29 případech.

Položka č. 10 - Kdo tě v kyberprostoru obtěžoval?

Agresor kyberšikany dle oběti	(n)	(%)
Spolužák/spolužačka	19	36,5
Student/studentka z nižšího ročníku	1	1,9
Student/studentka z vyššího ročníku	0	-
Vyučující	0	-
Někdo jiný ze školy	4	7,7
Někdo jiný mimo školu	16	30,8
Nevím kdo	12	23,1
Celkem odpovědí	52	100,0

Tabulka č.10: Agresor kyberšikany z pohledu obětí

Oběti byly dotazovány na identifikaci agresora. Nejčastěji uváděly, že agresorem byl *spolužák/spolužačka* (36,5%). Poté následují odpovědi: *někdo jiný mimo školu* (30,8) a dvanáct obětí (23,1%) *neví kdo* je v kybernetickém prostředí šikanoval. Čtyři respondenti uvedli, že byli šikanováni *někým jiným ze školy* a pouze jeden respondent uvedl, že byl šikanován *studentem/studentkou z nižšího ročníku*. Odpověď, že ho šikanuje *vyučující* anebo *student/studentka z vyššího ročníku*, neoznačil ani jeden respondent.

Položka č.11 - Jaké kyberšikany byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly?

Prostředky kyberšikany dle oběti		Vůbec	Málo	Občas	Často	Téměř denně	Celkem
SMS, MMS	(n)	20	8	6	4	6	44
	(%)	45,5	18,2	13,6	9,1	13,6	100,0
E-mailová komunikace	(n)	36	3	3	0	2	44
	(%)	81,9	6,8	6,8	-	4,5	100,0
Chat, diskuse	(n)	14	12	4	5	9	44
	(%)	31,8	27,3	9,1	11,4	20,4	100,0
Blog a jiné webové aplikace	(n)	28	2	8	1	5	44
	(%)	63,6	4,5	18,2	2,3	11,4	100,0
Krádež identity	(n)	32	6	1	1	4	44
	(%)	72,7	13,6	2,3	2,3	9,1	100,0
Zneužití cizího účtu	(n)	36	4	3	0	1	44
	(%)	81,8	9,1	6,8	-	2,3	100,0
Umístění fotek na web	(n)	28	6	5	3	2	44
	(%)	63,6	13,7	11,4	6,8	4,5	100,0
Umístění videa na web	(n)	32	8	2	1	1	44
	(%)	72,7	18,2	4,5	2,3	2,3	100,0
Umístění audio záznamu na web	(n)	36	4	1	1	2	44
	(%)	81,8	9,1	2,3	2,3	4,5	100,0

Tabulka č.11: Prostředky kyberšikany z pohledu obětí

Na prostředky, které agresor využil při šikanování jsme se ptaly také obětí kyberšikany. Respondenti nejčastěji označili tyto prostředky kyberšikany: pomocí *chatu a diskusí na webu* a kyberšikana prostřednictvím *SMS a MMS* zpráv.

U dalších možností počet zvolení klesá. Jsou to kyberšikana pomocí *blogů a jiných webových aplikací* a taktéž *umístění fotek na web*. Méně časté je také šikana pod *odcizenou identitou* a umístěním *video záznamu* šikany nebo šikanovaného na web.

Podstatně vzácné je naopak kyberšikanování prostřednictvím *e-mailové komunikace*, *zneužitím cizího účtu* nebo *nahráním audio záznamu na webové stránky*.

Položka č.12 - Z jakého důvodu si myslíš, že si tě agresor vybral?

Důvod kyberšikany dle oběti	(n)	(%)
Pomsta / odplata	8	14,3
Osobní konflikt	8	14,3
Upoutání pozornosti	6	10,7
Žert / vtip pro pobavení	18	32,1
Fyzická odlišnost oběti	5	8,9
Sociální znevýhodnění oběti	3	5,4
Jiná	8	14,3
Celkem odpovědí	56	100,0

Tabulka č.12: Důvody kyberšikany z pohledu obětí

Nejčastější odpověď respondenti, kteří mají s kyberšikanou zkušenost, uvádějí **žert / vtip pro pobavení** (32,1%). Nižšího rozsahu dosahovaly: **pomsta / odplata** (14,3) a **osobní konflikt** (14,3%). A o něco méně zase: **upoutání pozornosti** (10,7) a **fyzická odlišnost oběti** (8,9%). V poslední řadě jde o **sociální znevýhodnění oběti** (5,4%).

Jako „jiná“ odpověď bylo žáky uvedeno: 1x *nudil se*, 1x *byl jsem inteligentní (šptr)*, 1x *že jsem ho porazil ve video hře*, 1x *psychické problémy* a 3x *nevím*.

Položka č.13 - Proč si myslíš, že agresor využil zrovna kyberprostor?

Důvod výběru kyberprostoru dle oběti	(n)	(%)
Anonymita	14	25,0
Snadná dostupnost	16	28,6
Těžké odhalit identitu	6	10,7
Zapojení publika	9	16,1
Dlouhodobé ublížení oběti	6	10,7
Jiná	5	8,9
Celkem odpovědí	56	100,0

Tabulka č.13: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu obětí

Důvody využití kyberprostoru k šikaně uvádějí oběti nejčastěji **snadnou dostupnost** (28,6%) a **anonymitu** (25%) kyberprostoru. Nižší zastoupení tvoří odpovědi **zapojení publika** (16,1%), **dlouhodobé ublížení oběti** (10,7%) a **obtížnost odhalení identity** (10,7%).

Jako „jiná“ odpověď bylo žáky uvedeno: 1x *bál/a se to říct do očí* a 4x *nevím*.

V následující části se zabýváme analýzou výsledků výzkumu u respondentů, kteří se identifikovali jako agresori kyberšikany.

Položka č.14 - Obtěžoval/a jsi někdy někoho opakovaně pomocí kyberprostoru / informačních technologií?

Pohlaví	Agresor kyberšikany				Celkem	
	Ano		Ne			
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Žena	5	4,4	109	95,6	114	100,0
Muž	9	9,5	86	90,5	95	100,0
Celkem	14	6,7	195	93,3	209	100,0

Tabulka č.14: Zastoupení agresorů kyberšikany

K aktivní kyberšikaně se přihlásilo 14 (6,7%) respondentů a 195 (93,3%) respondentů se ke kyberšikaně nehlásí. Z toho tvoří agresory 5 (4,4%) žen a 9 (9,5%) mužů.

Položka č.15 - Koho jsi obtěžoval/a prostřednictvím kyberprostoru?

Oběť kyberšikany dle agresora	(n)	(%)
Spolužáka/spolužačku	10	62,4
Studenta/studentku z nižšího ročníku	0	-
Studenta/studentku z vyššího ročníku	0	-
Vyučujícího	1	6,3
Někoho jiného ze školy	1	6,3
Někoho jiného mimo školu	4	25,0
Celkem odpovědí	16	100,0

Tabulka č.15: Oběti kyberšikany z pohledu agresorů

Na otázku, koho agresor šikanoval prostřednictvím kyberprostoru, odpovídá 10 respondentů, že *spolužáka nebo spolužačku*. Následující 4 respondenti, šikanovali prostřednictvím kyberprostoru *někoho jiného mimo školu*. *Někoho jiného ze školy* a *vyučujícího* pak označil za svou oběť jeden agresor.

Položka č.16 - Jaké kybernetické prostředky jsi využil/a a jak často se opakovaly.

Prostředky kyberšikany dle agresora	(n)
SMS, MMS	5
E-mailová komunikace	1
Chat, diskuse	4

Blog a jiné webové aplikace	4
Krádež identity	2
Zneužití cizího účtu	0
Umístění fotek šikany nebo šikanovaného na web	4
Umístění videa šikany nebo šikanovaného na web	2
Umístění audio záznamu šikany nebo šikanovaného na web	1

Tabulka č.16: Prostředky kyberšikany z pohledu agresorů

Nejčastějšími prostředky kyberšikany využívané agresory jsou *SMS a MMS* zprávy, dále *chaty a diskuse na webu*, poté *blogy a jiné webové aplikace* a také umístění *fotografií šikany nebo šikanovaného* na webové stránky. Statistické zpracování je z důvodu malého počtu respondentů spíše ilustrativní.

Položka č.17 - Z jakého důvodu jsi si tuto osobu vybral/a?

Důvod kyberšikany dle agresora	(n)	(%)
Pomsta / odplata	6	33,3
Osobní konflikt	2	11,1
Upoutání pozornosti	3	16,7
Žert / vtip pro pobavení	7	38,9
Fyzická odlišnost oběti	0	-
Sociální znevýhodnění oběti	0	-
Jiná	0	-
Celkem odpovědí	18	100,0

Tabulka č.17: Důvody kyberšikany z pohledu agresorů

Jako nejčastější důvod kyberšikany byl agresory uváděn *žert/vtip pro pobavení* (38,9%) a poté šikanování z *pomsty / odplaty* (33,3%). Dále agresori uváděli důvod kyberšikany *upoutání pozornosti* (16,7%) a *osobní konflikt* (11,1%)

Položka č.18 - Proč jsi využil/a zrovna kybernetický prostor?

Důvod výběru kyberprostoru dle agresora	(n)	(%)
Anonymita	2	14,3
Snadná dostupnost	6	43,0
Těžké odhalit identitu	1	7,1
Zapojení publika	1	7,1
Dlouhodobé ublížení oběti	1	7,1
Jiná	3	21,4
Celkem odpovědí	14	100,0

Tabulka č.18: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu agresorů

Nejuváděnějším důvodem využití kyberprostoru k šikaně je podle agresorů *snadná dostupnost* (43%). V malém zastoupení to jsou *anonymita, obtížnost odhalení identity, zapojení publika a dlouhodobé ublížení oběti*.

Jako „jiná“ odpověď bylo žáky uvedeno: 1x *pomsta* a 2x *nevím co*.

V následující sekci se zaměřujeme na obranné strategie žáků a žákyň proti kyberšikaně.

Položka č.19 - Jak si myslíš, že jsou jednotlivé způsoby ochrany proti kyberšikaně účinné?

Strategie boje proti kyberšikaně		Určitě NE	Spíše NE	Spíše ANO	Určitě ANO	Celkem
Nedělat nic, ono to přejde	(n)	135	52	15	7	209
	(%)	64,6	24,9	7,2	3,3	100,0
Zajít za někým z vyučujících	(n)	9	24	105	71	209
	(%)	4,3	11,5	50,2	34,0	100,0
Svěřit se spolužákovi / spolužačce	(n)	18	67	93	31	209
	(%)	8,6	32,0	44,5	14,9	100,0
Svěřit se rodičům	(n)	5	9	36	159	209
	(%)	2,4	4,3	17,2	76,1	100,0
Svěřit se kamarádovi mimo školu	(n)	10	67	91	41	209
	(%)	4,8	32,1	43,5	19,6	100,0
Informovat o tom policii	(n)	15	42	81	71	209
	(%)	7,2	20,1	38,8	33,9	100,0
Říct tomu, kdo šikanuje, aby toho nechal	(n)	23	53	63	70	209
	(%)	11,0	25,4	30,1	33,5	100,0
Použít násilí proti tomu, kdo šikanuje	(n)	116	60	20	13	209
	(%)	55,5	28,7	9,6	6,2	100,0
Blokovat přístup vůči takovému chování	(n)	17	26	65	101	209
	(%)	8,1	12,4	31,1	48,4	100,0
Nepoužívat internet	(n)	61	107	31	10	209
	(%)	29,2	51,2	14,8	4,8	100,0
Změnit si telefonní číslo	(n)	42	86	62	19	209
	(%)	20,1	41,1	29,7	9,1	100,0

Změnit si emailovou adresu	(n)	39	82	66	22	209
	(%)	18,7	39,2	31,6	10,5	100,0

Tabulka č.19: Strategie boje proti kyberšikaně

V uvedené tabulce jsou popsány strategie, které žáci a žákyně považují za vhodné či nevhodné při obraně proti kyberšikaně.

U strategie někomu se svěřit je dle 195 (93,3%) respondentů svěřit se **rodičům** účinné. Dále respondenti považují za vhodné svěřit se **vyučujícímu** (84,2%), informovat **policii** (72,7%), svěřit se **kamarádovi** mimo školu (63,2%) a za nejméně vhodné, svěřit se **spolužákovi** (59,3%).

Z dalších strategií obrany proti kyberšikaně je respondenty zvažováno za vhodné **blokování přístupu vůči takovému chování na internetu**. Tuto strategii by využilo 166 (79,4%) respondentů. Dále se jeví za vhodné **říct tomu, kdo šikanuje, aby toho nechal** 133 (63,3%) respondenty. S **použitím fyzického násilí** proti agresorovi však souhlasilo pouze 33 (15,7%) žáků.

Nejméně preferované strategie jsou **nepoužívat internet**, se kterou nesouhlasí 168 (32,5%) respondentů, **se změněním telefonního čísla** nesouhlasí 128 (61,2%) respondentů a se **změnou e-mailové adresy** nesouhlasí 121 (58%) respondentů.

Pasivní postoj **nedělat nic, ono to přejde** souhlasí malý počet 22 (10,1%) respondentů.

Položka č.20 - Koho bys v případě kyberšikany požádal/a o pomoc?

Koho by respondent požádal o pomoc		Určitě NE	Spíše NE	Spíše ANO	Určitě ANO	Celkem
Rodiče	(n)	12	8	51	138	209
	(%)	5,7	3,8	24,4	66,1	100,0
Učitele	(n)	25	51	88	45	209
	(%)	12,0	24,4	42,1	21,5	100,0
Vedení školy	(n)	45	84	54	26	209
	(%)	21,5	40,2	25,8	12,5	100,0
Kamarády	(n)	18	37	93	61	209
	(%)	8,6	17,7	44,5	29,2	100,0
Spolužáky	(n)	43	75	64	27	209

	(%)	20,6	35,9	30,6	12,9	100,0
Policii	(n)	26	58	64	61	209
	(%)	12,4	27,8	30,6	29,2	100,0

Tabulka č.20: Koho by respondent požádal o pomoc

Následující položka se zaměřuje na zjištění, koho by žáci požádali o pomoc v případě, kdy jsou ohroženi kyberšikanou. **Rodiče** by o pomoc určitě požádalo 66,1% respondentů a určitě ne 5,7%.

Pro kamarády a policii míra důvěry mírně klesá. **Policii** by o pomoc určitě požádalo 29,2% respondentů a určitě ne 12,4%. Taktéž pomoc **kamarádů** mimo školu by určitě vyhledalo 29,2% respondentů, ale určitě ne 8,6%.

Dále míra důvěry výrazně klesá u učitelů, spolužáků a vedení školy. Kdy **učitele** ve škole by o pomoc určitě požádalo 21,5% respondentů a určitě ne 12%. Pomoc **spolužáků** by určitě vyhledalo 12,9% respondentů a určitě ne 20,6%. A **vedení školy** by o pomoc určitě požádalo 12,5% respondentů a určitě ne 21,5%.

Položka č.21 - S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a rodičům?

Rodiče		Určitě NE	Spíše NE	Spíše ANO	Určitě ANO	Celkem
Vydírání	(n)	10	17	67	115	209
	(%)	4,9	8,1	32,0	55,0	100,0
Zastrašování	(n)	14	55	71	69	209
	(%)	6,7	26,3	34,0	33,0	100,0
Průnik na účet	(n)	16	21	36	136	209
	(%)	7,7	10,0	17,2	65,1	100,0
Verbální útoky	(n)	18	51	57	83	209
	(%)	8,6	24,4	27,3	39,7	100,0
Obtěžování prozváněním	(n)	25	54	65	65	209
	(%)	12,0	25,8	31,1	31,1	100,0
Krádež identity	(n)	14	19	37	139	209
	(%)	6,7	9,1	17,7	66,5	100,0
Ponižování / ztrapňování šířením fotografie	(n)	11	25	45	128	209
	(%)	5,3	12,0	21,5	61,2	100,0

Ponižování / ztrapňování šířením videa	(n)	17	21	47	124	209
	(%)	8,1	10,0	22,5	59,4	100,0
Ponižování / ztrapňování šířením audia	(n)	18	27	61	103	209
	(%)	8,6	13,0	29,2	49,2	100,0

Tabulka č.21: Odhalení kyberšikany rodičům

Tato položka zkoumala, s kterými projevy kyberšikany by se žáci svěřili rodičům, pokud by se v této situaci ocitli. Pro tvrzení: vydírání, průnik na účet, krádež identity a ponižování / zastrasování šířením fotografie, videa nebo audia převládají především odpovědi spíše ano a určitě ano. A tvrzení: zastrasování, verbální útoky a obtěžování prozváněním mají menší podíl odpovědí spíše ano a určitě ano než předchozí tvrzení.

S **krádeží identity** by se určitě svěřilo 66,5% respondentů a určitě ne 6,7%. **Průnik na účet** by určitě oznámilo 65,1% respondentů a určitě ne 7,7% a při **šíření fotografie** by se určitě svěřilo 61,2% a určitě ne 5,3%.

Dále by se 59,4% respondentů určitě svěřilo v případě **šíření audio záznamu** a 8,1% by se určitě nesvěřilo. S **vydíráním** by se svěřilo 55% respondentů a 4,9% by se nesvěřilo. A s **šířením videa** na webu by se určitě svěřilo 49,2% respondentů a určitě ne 8,6%.

S verbálními útoky by se určitě svěřilo 39,7% respondentů a určitě ne 8,6%. Se zastrasováním by se určitě svěřilo pouze 33% respondentů, určitě ne 6,7% a při obtěžování prozváněním by se určitě svěřilo 31,1% respondentů, a určitě ne 12%.

Položka č.22 - S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a učiteli ve škole?

Vyučující ve škole		Určitě NE	Spíše NE	Spíše ANO	Určitě ANO	Celkem
Vydírání	(n)	36	47	78	48	209
	(%)	17,2	22,5	37,3	23,0	100,0
Zastrasování	(n)	41	74	66	28	209
	(%)	19,6	35,4	31,6	13,4	100,0
Průnik na účet	(n)	52	75	46	36	209
	(%)	24,9	35,9	22,0	17,2	100,0
Verbální útoky	(n)	36	60	77	36	209
	(%)	17,2	28,8	36,8	17,2	100,0
Obtěžování prozváněním	(n)	58	83	49	19	209

	(%)	27,8	39,7	23,4	9,1	100,0
Krádež identity	(n)	42	59	56	52	209
	(%)	20,1	28,2	26,8	24,9	100,0
Ponižování / ztrapňování šířením fotografie	(n)	36	36	84	53	209
	(%)	17,2	17,2	40,2	25,4	100,0
Ponižování / ztrapňování šířením videa	(n)	36	40	80	53	209
	(%)	17,2	19,1	38,3	25,4	100,0
Ponižování / ztrapňování šířením audia	(n)	37	54	71	47	209
	(%)	17,7	25,8	34,0	22,5	100,0

Tabulka č.22: Odhalení kyberšikany učiteli ve škole

Tato položka zkoumala, s kterými projevy kyberšikany by se žáci svěřili učitelům ve škole, pokud by se v této situaci ocitli. Pro tvrzení: vydírání a ponižování / ztrapňování šířením fotografií, videa a audia převládají tvrzení spíše ano a určitě ano. Naopak u tvrzení: průnik na účet a krádež identity dominují odpovědi spíše ne a určitě ne.

S *obtěžováním prozváněním* by se určitě nesvěřilo 27,8% respondentů, určitě ano 9,1%. *Průnik na účet* by určitě neoznámilo 24,9% respondentů, určitě ano 17,2% a s *krádeží identity* by se určitě nesvěřilo 20,1%, a určitě ano 24,9%.

Dále by se 17,2% respondentů určitě nesvěřilo se *zastrašováním*, 13,4% by se určitě svěřilo. S šířením audio záznamu by se nesvěřilo 17,7% respondentů a 22,5% by se svěřilo. A při vydírání, verbálních útocích, šířením fotografie a videa by se určitě nesvěřilo 17,2% respondentů.

7.1 Shrnutí výsledků

V následující kapitole se budeme věnovat shrnutím výsledků našeho výzkumu, které jsou doplněny o grafy a tabulky pro lepší znázornění.

Výzkumná otázka č.1: Jaká jsou specifika výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol?

Cílem této otázky bylo zjistit, kolik respondentů se osobně setkalo s kyberšikanou v roli svědka, oběti a agresora. Kdo jsou oběti a agresori kyberšikany a taktéž důvody kyberšikanování. S touto výzkumnou otázkou souvisí položky v dotazníku č. 4, 5, 7, 9, 10, 12, 14, 15 a 17.

V následující tabulce zobrazujeme zastoupení jednotlivých účastníků kyberšikany (oběť, svědek a agresor) a jejich kombinaci.

Žáci a žákyně	(n)	(%)
Svědék	21	10,1
Oběť	16	7,1
Agresor	2	0,1
Oběť i svědek	19	9,1
Oběť i agresor	4	2,4
Svědék i agresor	3	0,1
Oběť, svědek i agresor	5	2,4
Celkem - se vztahem ke kyberšikaně	70	33,5
Nebyli účastníci kyberšikany	139	66,5
Respondentů celkem	209	100,0

Tabulka č.23: Zastoupení účastníků kyberšikany

Celkem se svědkem kyberšikany stalo 48 respondentů:

- svědek kyberšikany 21;
- svědek a oběť kyberšikany 19;
- svědek a agresor kyberšikany 3;
- svědek, oběť a agresor kyberšikany 5.

Celkem se obětí kyberšikany stalo 44 respondentů:

- oběť kyberšikany 16;
- oběť a svědek kyberšikany 19;

- oběť a agresor kyberšikany 4;
- oběť, svědek a agresor kyberšikany 5.

Celkem se za agresory kyberšikany označilo 14 respondentů:

- agresor kyberšikany 2;
- agresor a oběť kyberšikany 4,
- agresor a svědek kyberšikany 3;
- agresor, svědek a oběť kyberšikany 5.

Vztah ke kyberšikaně přiznalo téměř 34% jednotlivých respondentů z celkového počtu 209 a 66% respondentů uvedlo, že nebyli účastníci kyberšikany.

Za **svědky** kyberšikany se označilo 48 respondentů z celkového počtu 209. Z toho tvoří svědky 15 mužů a 33 žen. Svědci kyberšikany (publikum) za pozorované oběti označili nejčastěji osobu, která nenavštěvuje jejich školu, dále pozorované oběti tvořili spolužáci a spolužačky svědků. Jako hlavní důvod kyberšikanování uvádějí svědci, že se tak stalo se záměrem vtípkovat či žertovat pro pobavení. Dalšími důvody kyberšikany oběti jsou pak podle svědků upoutání pozornosti, kvůli osobnímu konfliktu nebo pomsta/odplata agresora.

Za **oběť** kyberšikany se označilo 44 respondentů z celkového počtu 209. Oběti tvoří především ženy 29 a o polovinu méně muži 15. Oběti za agresory kyberšikany označily hlavně své spolužáky a spolužačky. Taktéž uváděly, že se staly obětí kyberšikany někoho jiného mimo školu, oběti však nevědí, kdo je šikanoval pouze ve 12 (23%) případech. Podobně jako svědci, uvádějí oběti důvody kyberšikany především vtípkování a žertování. Následně jsou to ovšem osobní konflikt, pomsta a odplata, a až nakonec upoutání pozornosti.

Jak jsme již uvedli, za **agresora** kyberšikany se označilo pouze 14 respondentů, tvoří tak 6,7% celkového výzkumného souboru. Agresoři nejčastěji kyberšikanou cílili na své spolužáky a na osoby jež nenavštěvují jejich školu. Jako důvod kyberšikany uváděli především vtípkování a taktéž pomstu či odplatu.

Možnost odpovědi	Dle svědka	Dle oběti	Dle agresora	(n)	(%)
Pomsta / odplata	12	8	6	26	17,6
Osobní konflikt	12	8	2	22	15,0
Upoutání pozornosti	13	6	3	22	15,0
Žert / vtip pro pobavení	22	18	7	47	32,0
Fyzická odlišnost oběti	5	5	0	10	6,8
Sociální znevýhodnění oběti	4	3	0	7	4,8
Jiná	5	8	0	13	8,8
Celkem	73	56	18	147	100

Tabulka č.24: Důvody kyberšikany svědek, oběť a agresor

Při posuzování kyberšikany je nutné posuzovat nejen to, co svým chováním agresori způsobili, ale také odhalit příčinu jejich chování. V celkovém zastoupení tvoří hlavní důvody kyberšikany žert nebo vtip, který se může vymknout kontrole a napáchat nesmírné škody. Dále pomsta, na kterou se můžeme dívat ze dvou pohledů, první představuje oběť, která racionalizuje chování agresora a předpokládá, že stejné chování může oplatit. A druhý pohled pojednává o svědkovi, který své chování chápe jako projev „hrdinství“ a snaží se nevhodným chováním na internetu chránit své blízké nebo někoho slabšího. Dalšími důvody kyberšikanování jsou řešení osobních konfliktů oběti a agresora, a taktéž upoutání pozornosti, což může být způsob, jak se cítit důležitější nebo významnější.

Výzkumná otázka č.2: Jaké jsou důvody využívání kyberprostoru ke kyberšikaně?

Kyberprostor s sebou nese svá specifika, která pro jeho uživatele vytváří zcela unikátní prostředí. Cílem této otázky je zjistit, jaké faktory vedou jednotlivce k provádění kyberšikany právě prostřednictvím internetu a digitálních technologií. S touto výzkumnou otázkou souvisí položky v dotazníku č. 8, 13 a 18.

Možnost odpovědi	Svědék	Agresor	Oběť	(n)	Průměr
Anonymita	20	14	2	36	12,0
Snadná dostupnost	21	16	6	43	14,3
Těžké odhalit identitu	10	6	1	17	5,7
Zapojení publika	12	9	1	22	7,3
Dlouhodobé ublížení oběti	4	6	1	11	3,7
Jiná	2	5	3	10	3,3

Tabulka č.25: Důvody využití kyberprostoru svědek, oběť a agresor

Svědci a oběti uvádějí jako nejčastější důvody využití kyberprostoru ke kyberšikaně především anonymitu a snadnou dostupnost. Internet dodává možnost skrýt svou totožnost a působit na něm anonymně pod falešnou identitou. Tato anonymita se jeví jako mocný nástroj pachatelů kyberšikany a poskytuje jim pocit nedostatečného dohledu a trestu, což vede k odvážnějšímu a agresivnějšímu chování, jako jsme zdůrazňovali v teoretické části práce při online disinhibici.

Dalším uváděným důvodem využití kyberprostoru ke kyberšikaně je dle svědků a obětí zapojení publika. Moderní technologie umožňují šíření obsahu mezi širokým publikem. Pachatelé mohou šířit svou kyberšikanu tak, aby zasáhla co největší počet lidí, což může zesílit její účinky a způsobit obětem více škody.

Méně se v odpovědích obětí svědků objevují důvody obtížné odhalení identity a dlouhodobé ublížení oběti. Je možné, že pachatelé kyberšikany spoléhají na anonymitu kyberprostoru a své technické dovednosti skrýt svou stopu v online prostředí, což vede k odvážnosti a pocitu beztrestnosti. Pokud jde o délku ublížení ukazuje se, že je kyberšikana agresory mířena spíše na okamžité ublížení oběti, a ne na protahované obtěžování.

Výzkumná otázka č.3: Jaké kybernetické prostředky se ke kyberšikaně používají?

Cílem této otázky bylo zjistit, které kybernetické prostředky jsou k realizaci kyberšikany využívány. Respondenti, kteří uvedli, že se ocitli v roli svědka, oběti nebo agresora odpovídali na korespondující otázky v dotazníku pro zjištění, se kterými kybernetickými prostředky se setkali. S touto výzkumnou otázkou souvisí položky v dotazníku č. 6, 11 a 16.

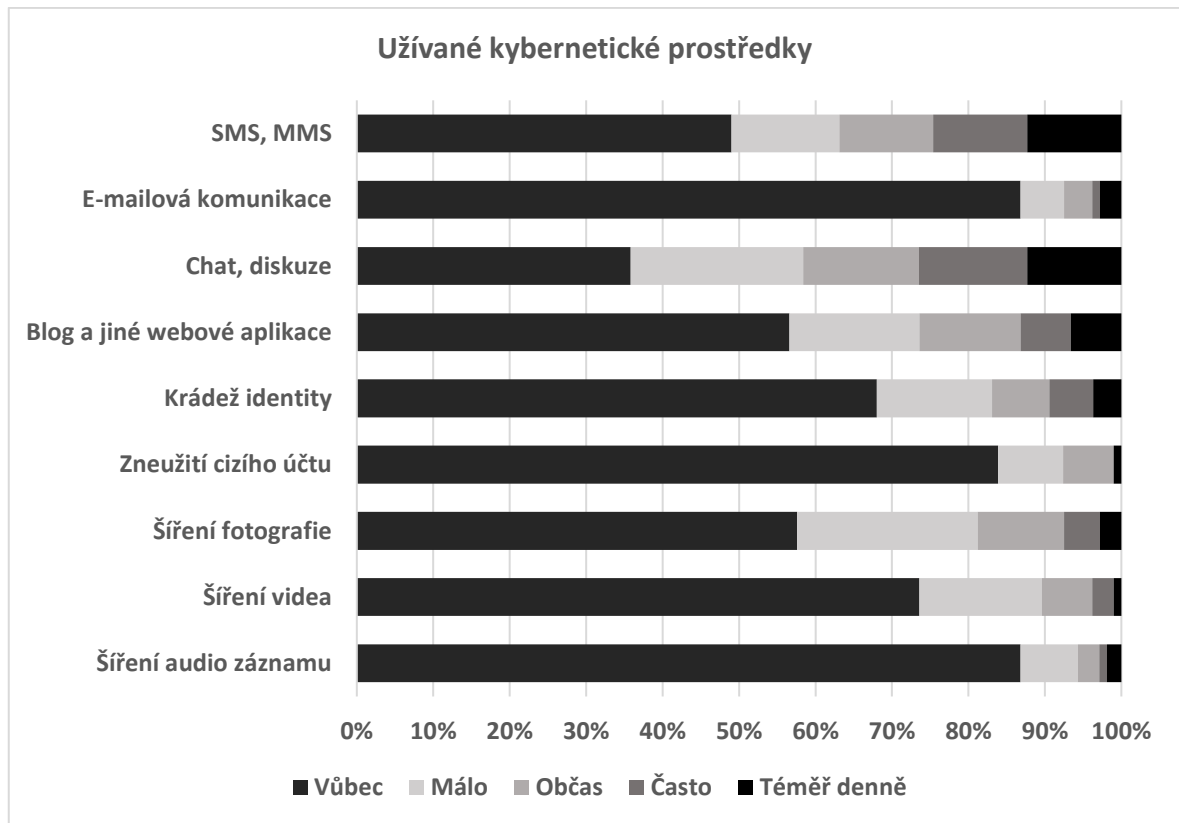
Zkušenost s prostředky kyberšikany alespoň 1x měsíčně a <	Svědka	Oběť	Agresor	Celkem	Průměr
SMS, MMS	25	24	5	54	18,0
E-mailová komunikace	5	8	1	14	4,7
Chat, diskuse	33	30	5	68	22,7
Blog a jiné webové aplikace	26	16	4	46	15,3
Krádež identity	20	12	2	34	11,3
Zneužití cizího účtu	9	8	0	17	5,7
Umístění fotek na web	25	16	4	45	15,0
Umístění videa na web	14	14	2	30	10,0
Umístění audio na web	5	8	1	14	4,7

Tabulka č.26: Prostředky kyberšikany svědek, oběť a agresor

Jako nejfrekventovanější prostředky kyberšikany pozorovali její **svědci** chat a jiné formy diskuse na internetu, kyberšikanu pomocí blogů a jiných webových aplikací, zasílání SMS a MMS zpráv a šíření fotografií šikany nebo šikanovaného na webu. Zato nejméně užívané prostředky svědci pozorovali zneužívání cizích účtů, komunikaci prostřednictvím e-mailových zpráv a šíření videozáznamu šikany nebo šikanovaného na webu.

Nejčastější prostředky označily **oběti** taktéž chat, diskusi na internetu a SMS, MMS zprávy. Až na třetím místě uváděli kyberšikanu pomocí blogů, jiných webových aplikací a šířením fotek na webu. Jako nejméně užívané prostředky oběti označili zneužívání cizích účtů, komunikaci prostřednictvím e-mailových zpráv a šíření videozáznamu na webu.

Prostředky užívané respondenty, kteří se identifikovali jako **agresor** byly nejfrekventovanější: SMS a MMS zprávy, chat, blogovací a jiné webové aplikace a šíření fotografií prostřednictvím webu. Nejméně užívané byly jako u svědka a oběti e-mail, zneužití cizího účtu a šíření videa na webu.

Graf č.2: Užívané kybernetické prostředky celkem

V uvedeném grafu můžeme pozorovat celkové zastoupení využívání kybernetických prostředků ke kyberšikaně. Na prvním místě se nachází šikanování pomocí chatu a diskusí. Tyto platformy jsou často využívány ke kyberšikaně. Lidé mohou skrze falešný účet anonymně komunikovat přes chat a diskusní fóra s ostatními, což umožňuje posílání nepřátelských zpráv, urážek nebo ponižování ostatních účastníků.

Na místě druhém se ukázala být mobilní komunikace prostřednictvím SMS a MMS zpráv. Pokud agresori znají telefonní číslo oběti je pro ně jednoduché posílat zprávy, které mohou obsahovat urážky, hrozby a jiný nevhodný obsah. Rychlost a snadná dostupnost umožňuje agresorům rychle reagovat. Tento prostředek posiluje i skutečnost, že telefonní číslo odesílatele lze pro obdržitele zprávy skrýt jednoduchým nastavením v mobilním telefonu a možnost zasílat SMS zprávy bez poplatků pomocí webových stránek k tomu určených.

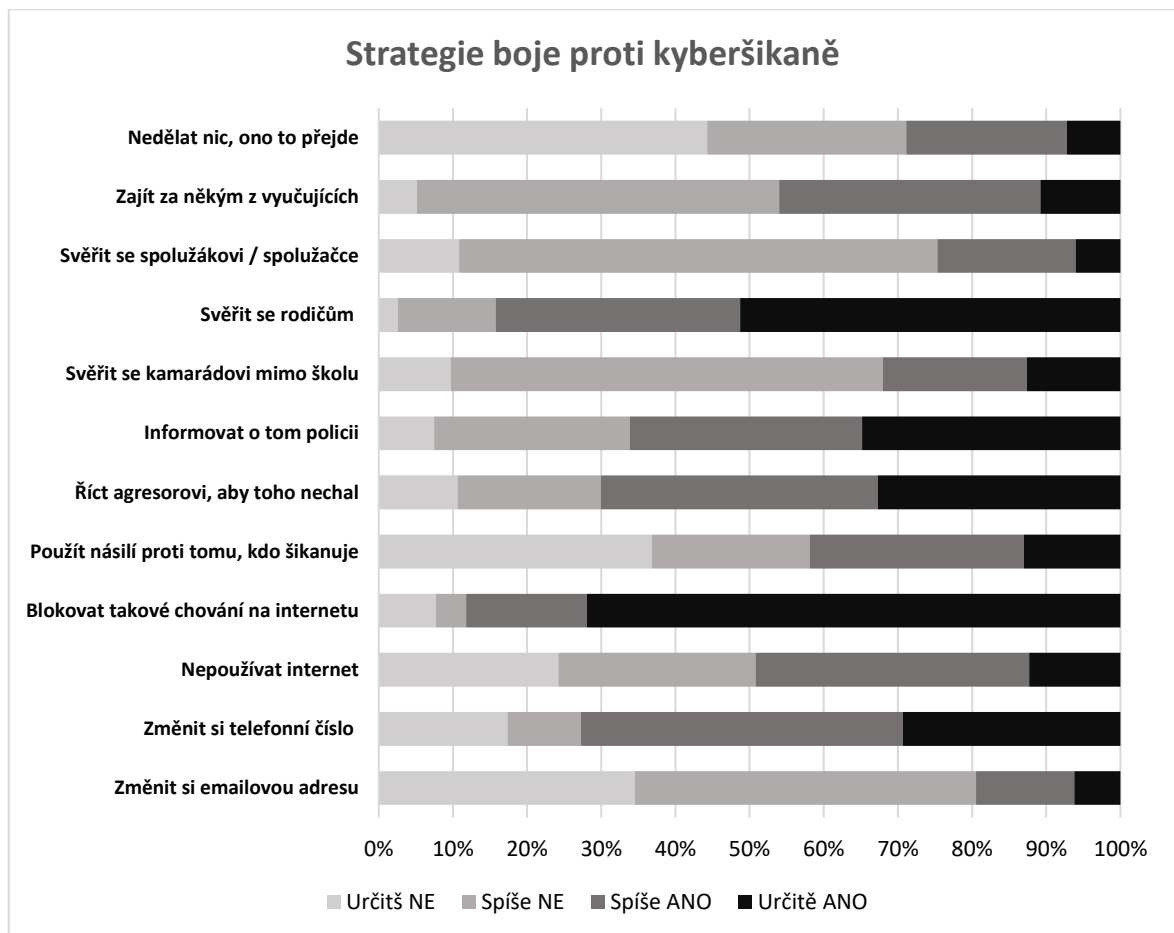
Až na třetím místě se umístili blog, jiné webové aplikace a umístění fotek šikany nebo šikanovaného na web. Blogování a používání webových aplikací je snadno dostupné. Anonymita dodává pocit bezpečí a může motivovat k odvážnějším chování. Agresorům umožňuje psát nenávistné články, komentáře nebo příspěvky, které lze snadno sdílet a šířit

mezi ostatními uživateli, což zvyšuje jeho dosah a potencionální škodu. Vizuální obsah může mít silnější dopad než pouhý text. Fotografie mohou být upraveny nebo zneužity k ponižování, poškození reputace oběti a nenesou s sebou tolik rizik jako u zveřejnění videozáznamu

Nejméně využívané prostředky kyberšikany uvádíme zneužívání cizího účtu, komunikaci prostřednictvím e-mailových zpráv a šířením videozáznamu šikany nebo šikanovaného na web. Zneužívání cizích účtů na sociálních sítích a jiných platformách je technicky náročné a může představovat překážku pro potencionálního agresora. E-mailová komunikace je méně interaktivní a okamžitá než komunikace na sociálních sítích nebo prostřednictvím chatu. To může odradit potencionální pachatele a vést k využívání jiných, okamžitých prostředků internetové komunikace. Šíření videozáznamu oproti šíření fotografií představuje vyšší riziko odhalení. Lze předpokládat, že čím delší záznam videa byl na web nahrát, tím snazší je podle nápověd ve videu odhalit jeho majitele. Navíc jsou velké platformy pro sdílení videí vybaveny nástroji na ochranu proti nevhodnému obsahu a šikaně, a lze takový obsah nahlásit.

Výzkumná otázka č.4: Jaká jsou specifika prevence kyberšikany dle žáků druhého stupně základních škol?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaké způsoby ochrany proti kyberšikaně považují žáci za účinné, koho by v případě kyberšikany požádali o pomoc a s kterými projevy kyberšikany by se svěřili rodičům a učitelům ve škole. S touto výzkumnou otázkou souvisí položky v dotazníku č. 19, 20, 21 a 22.

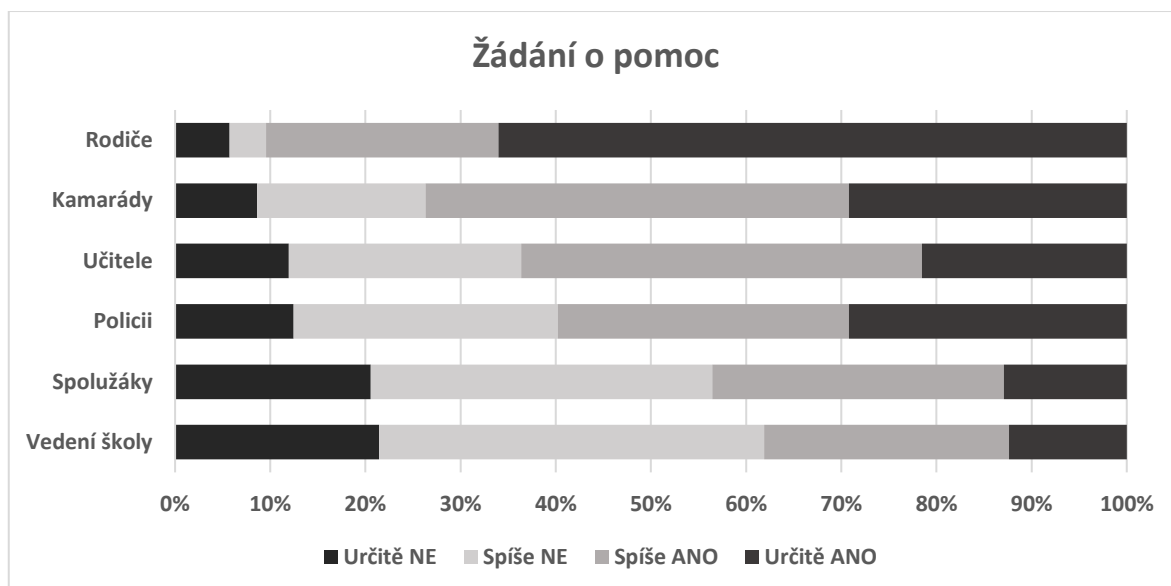

Graf č.3: Strategie boje proti kyberšikaně

Za dobrou strategii boje proti šikaně považuje vysoké procento respondentů strategii někomu se svěřit. Svěřit se rodičům považuje za vhodné 93,3% respondentů a vyučujícímu ve škole zase 68,5%. Informovat policii vnímá jako dobrý nápad 72,2% respondentů, svěřit se kamarádovi mimo školu 63,2% a svěřit se spolužákovi 59,3%.

Za poměrně dobrou se také ukázala být strategie říci agresorovi, aby toho nechal. Tuto strategii by akceptovalo 63,6% respondentů. Naproti tomu by násilí proti agresorovi použilo pouze 15,8%. Podmínkou těchto strategií je ovšem skutečnost, že oběť nebo svědek kyberšikany bude vůbec agresora znát nebo bude mít možnost ho odhalit.

Pasivní postoj nedělat nic, ono to přejde, zastává relativně malé procento našich respondentů (10,5%). Další podobné strategie pasivního rázu se ukazují být dle respondentů nevhodné. Strategie změnit si telefonní číslo pouze pětina našich respondentů (22,5%) a podobné výsledky jsme získali u strategie změnit si e-mailovou adresu. Méně preferovanou strategií je i přestat používat internet (19,6%). Z pasivních postojů se však blokování přístupu vůči nevhodnému chování na internetu dle respondentů považuje pověrně za vhodnou (58,9%). Toto řešení ovšem nemusí nutně řešit problém kyberšikany, a jen ji přesměrovat na jiné prostředky kyberprostoru.

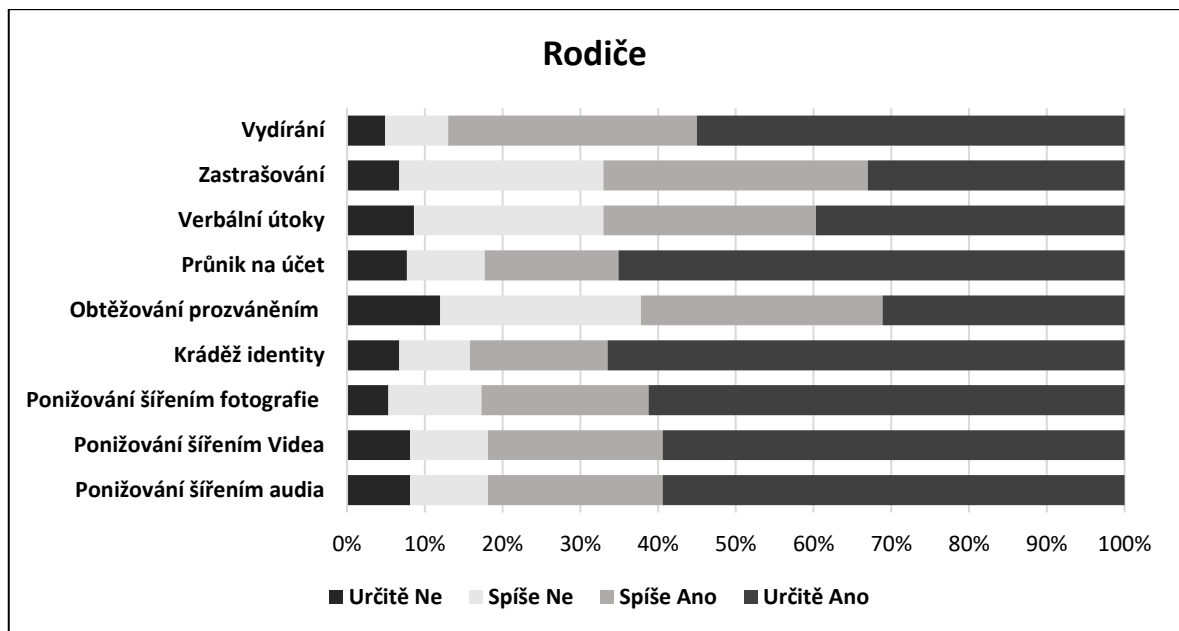

Graf č.4: Žádání o pomoc při výskytu kyberšikany

Na rodiče by se v případě kyberšikany obrátilo 90,4%. Rodiče představují pro žáky první oporu, na kterou se mohou obrátit a vyhledat pomoc při řešení situace. Žáci a žákyně vyjádřili vysokou důvěru ve své kamarády mimo školu, tak i učitele ve škole. Dokonce i policie má u žáků v souvislosti s kyberšikanou poměrně zvýšenou důvěru. V případech extrémní kyberšikany, zejména pokud dochází k hrozbám nebo vydírání, by bylo kontaktování policie vhodné.

Úroveň důvěry respondentů naopak klesá u jejich spolužaček a spolužáků. Žáci mohou mít nedostatek důvěry ve své spolužáky a mít obavy z toho, že budou nevhodně reagovat nebo nebrat kyberšikanu vážně. Taktéž zde mohou být obavy z posílení kyberšikany, kdy svěřeni se s kyberšikanou přitáhne další šikanu nebo zesílí šikanu ze strany pachatele. Oběti mohou mít také strach z posměchu nebo nedostatku porozumění.

Nejnižší důvěru prokázali respondenti ve vedení školy. Lze předpokládat, že si někteří žáci nemusí být vědomi toho, jaké jsou postupy školy při řešení rizikového chování nebo jakým způsobem hledat pomoc u vedení školy. Žáci rovněž mohou pochybovat o tom, že zásah vedení školy v této situaci by skutečně ovlivnil řešení problému a zlepšení situace.

Graf č.5: Svěření se rodičům s kyberšikanou

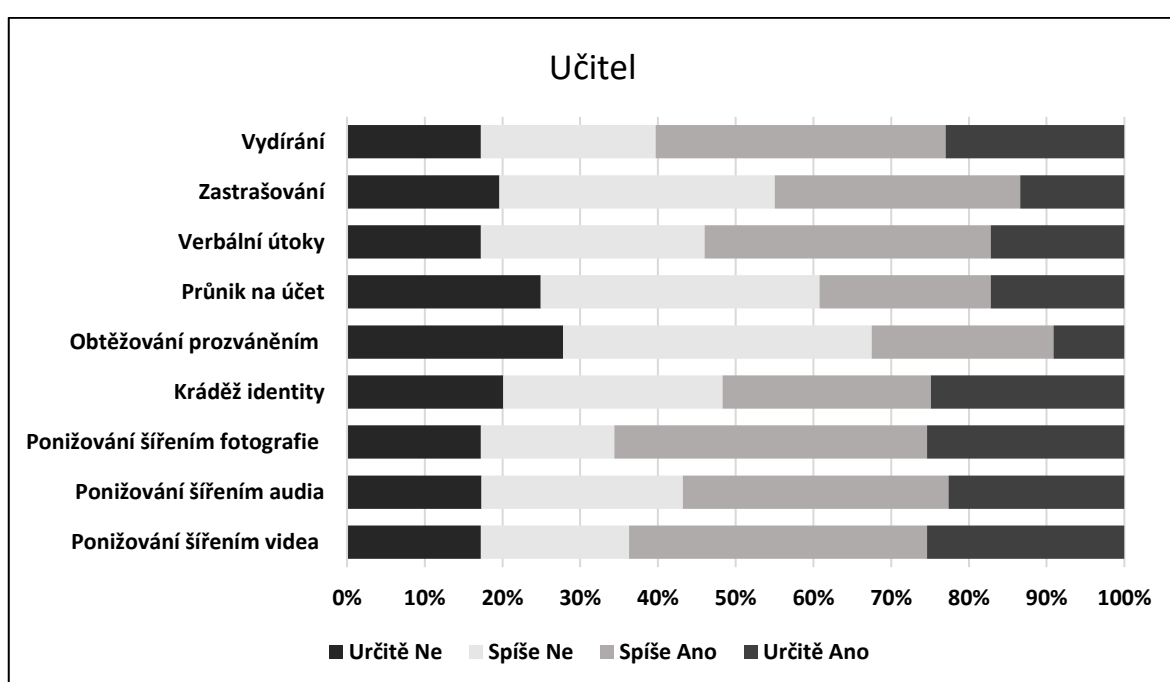
Pokud jde o rodiče, respondenti volili odpovědi s možností „ano“ v 77% případech a odpovědi s možností „ne“ v 23% případech. Žáci a žákyně vypovídají velkou důvěru ke svým rodičům u většiny projevů kyberšikany.

U více agresivních projevů však míra důvěry klesá, při zastrašování a u verbálních útoků by se s těmito projevy nesvěřila jedna třetina respondentů. U vydírání ovšem důvěra opět stoupá. V tomto případě by rodiče nekontaktovalo pouze 13% respondentů. Je vidět, že žáci vnímají vydírání za větší hrozbu nežli zastrašování a verbální útoky prostřednictvím internetové komunikace.

Průnik na účet a krádež identity vykazují největší zastoupení odpovědí určitě ano s 65%. Když útočník získá přístup k účtům oběti, může změnit hesla, publikovat nevhodný obsah nebo se vydávat za oběť, čímž se naruší její online identita a reputace. Zde se také objevuje riziko odcizení účtů hráčů videoher. Odcizení účtu na platformách pro videohry může mít řadu nepříjemných následků, včetně ztráty přístupu k zakoupeným hrám. Respondenti tedy

mohou pociťovat tyto situace jako problematické a při řešení by uvítali pomoc rodičů. Oproti tomu s obtěžováním prozváněním by se svěřilo 62,2% respondentů. Lze říci, že s přesunem komunikace do online světa mohou žáci považovat telefonní hovory za méně frekventovanou formu komunikace než pomocí sociálních médií, tím pádem mají z této formy kyberšikany menší obavy.

Všechna šířená média na webu zastupují poměrně stejné výsledky, kdy by se s tímto projevem kyberšikany rodičům svěřilo přibližně 81% a přibližně 19% by se jim nesvěřilo.

Graf č.6: Svěření se učiteli ve škole s kyberšikanou

Pokud jde o učitele, respondenti volili odpovědi s možností „ano“ v 52% případech s poklesem 25% oproti rodičům, a odpovědi s možností „ne“ v 48% případech. Je možné, že někteří žáci nemají dostatek důvěry v to, že školní prostředí poskytne adekvátní podporu a ochranu v případě kyberšikany nebo mohou mít obavy z toho, že se jejich situace nebude brát vážně. Je důležité, aby školy vytvářely důvěrné a bezpečné prostředí, ve kterém se žáci cítí pohodlně při sdílení svých problémů a obav.

U šíření mediálního obsahu na webu s mírnou převahou zastupují odpovědi s možností „ano“, přibližně 60%. Zdá se, že žáci mohou tyto projevy kyberšikany chápat jako nejpříjemnější pro řešení ve školním prostředí a mohou tak být ochotni požádat o pomoc učitele. To může být posíleno, pokud byla fotografie, audio záznam nebo video pořízeno na pozemku školy.

Výzkumná otázka č.5: Existují rozdíly ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků?

H1: Ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků existuje statisticky významný rozdíl.

Pohlaví	Oběť kyberšikany				Celkem	
	Ano		Ne			
	(n)	(%)	(n)	(%)	(n)	(%)
Žena	29	25,4	85	74,6	114	100,0
Muž	15	15,8	80	84,2	95	100,0
Celkem	44	21,1	165	78,9	209	100,0

Tabulka č.27: Zastoupení obětí kyberšikany

Za oběť kyberšikany se označilo 44 (21,1%) respondentů. Naproti tomu 165 (78,9%) respondentů uvedlo, že kyberšikanování nebyli.

Podíváme-li se na rozdíl mezi muži a ženami, zjistíme, že se obětmi stalo 15 mužů. Ženy se staly obětmi kyberšikany v 29 případech.

Pohlaví	Pozorovaná četnost	Očekávaná četnost	P-O	(P-O) ²
Žena	29	22	7	49
Muž	15	22	-7	49

Tabulka č.28: Tabulka očekávaných četností zachycující vztah mezi pohlavím a zažitím kyberšikany

H0: Kyberšikana se vyskytuje u obou pohlaví ve stejné míře.

HA: Kyberšikana se vyskytuje u jednoho pohlaví více než u druhého.

Test dobré shody ověřuje, jestli se naměřené četnosti odlišují od teoretických četností, které by odpovídaly přijetí H0, tedy neexistenci vztahu. Pokud je testové kritérium menší nebo rovno kritické hodnotě nelze odmítnout nulovou hypotézu.

Hodnota testového kritéria našeho výzkumu = 4,454

Kritická hodnota = 3,841

Testové kritérium je > než kritická hodnota (s jedním stupněm volnosti), proto na hladině významnosti 5% zamítáme nulovou hypotézu. Mezi chlapci a dívkami je statisticky významný rozdíl ve výskytu kyberšikany.

8 INTERPRETACE DAT

Internet je široce dostupný a umožňuje rychlou a snadnou komunikaci s potencionálními oběťmi pachatelů kyberšikany. V roce 2023 mělo podle Českého statistického úřadu (2023) počítač (včetně tabletů) 82% českých domácností, a ještě více domácností, konkrétně 87%, mělo přístup k internetu. Můžeme tedy předpokládat, že možnost online komunikace je rozprostřena i na velké množství naší cílové skupiny, dětí mezi 10-15 lety. Tento fakt podporují také data společnosti Nielsen Admophere (2023), která uvádí, že děti ve věku 12-13 let denně komunikují s kamarády prostřednictvím online platform v 68% případů, a v týdenní frekvenci to činí dokonce 93% případů. Využití online prostoru dětmi zajišťují také sociální sítě, kdy mezi nejvyužívanější patří: Tik Tok, Instagram, Facebook a Snapchat.

Výzkum „České děti v kyberprostoru 2019“ uvádí, že některou z forem kybernetické agrese zažilo v roce 2018 kolem 41% jejich výzkumného souboru, což představuje celkem 11 221 incidentů. V našem výzkumu téměř 34% respondentů potvrdilo, že se s kyberšikanou střetli v roli svědka, oběti či agresora. Tato data naznačují, že kyberšikana je stále aktuálním problémem mezi mládeží v České republice.

V uvedeném výzkumu též zkoumali, kdo útoky cílené na dítě realizoval. V drtivé většině jsou útočníci vrstevníci dítěte, v téměř 30% případů jde o spolužáky ze stejné třídy, někdo jiný mimo školu 14,43% a neznámý člověk 8,72%. Tuto skutečnost potvrzují i výsledky našeho výzkumu. Oběti kyberšikany uvádějí nejčastěji agresory jako spolužáky v 36,5% případů, někoho jiného mimo školu v 30,8% případů a oběti neznají totožnost agresora v 23,1% případů. Údaje naznačují, že kybernetická agrese mezi mládeží často pochází od známých osob, zejména ze školního prostředí.

Výzkum České školní inspekce (2023) uvádí, že s řešením kyberšikany má zkušenost třetina (32,2%) základních škol. Je důležité mít na paměti, že odhalení kyberšikany může být různě náročné, což se může promítnout do statistik a dovnitř školního prostředí. Zvýšená informovanost a připravenost škol na řešení těchto situací může být klíčová pro ochranu studentů před kybernetickou agresí.

Výzkum „Kyberšikana na českých školách 2009“ identifikoval jako nejvyužívanější kybernetické prostředky pro realizaci kyberšikany SMS nebo MMS zprávy (68%), chaty (30%) a e-mailovou komunikaci (30%). Méně časté prostředky zahrnovaly šíření videí a fotografií (11%) a kyberšikanu pomocí blogů (9%). Zde můžeme sledovat přesun kyberšikany na více aktuální a moderní formy internetové komunikace. Konkrétně chaty a

diskuse zastupují v našem výzkumu 64,2% případů, zatímco SMS a MMS zprávy poklesly na 51%. Kyberšikana pomocí blogů a jiných webových aplikací stoupla na 43,4%, stejně jako šíření fotografií, které stoupla na 42,4%. Kyberšikanu e-mailovou komunikací v našem výzkumu uvedlo pouze 13,3% respondentů. Tyto změny naznačují, že se kyberšikana adaptuje na nové technologické prostředí a využívá aktuální trendy v internetové komunikaci.

Děti, které by se s kyberšikanou na internetu setkaly, ať už se jedná o pomlouvání, zastrašování, vyhrožování apod., by se nejčastěji svěřily svým rodičům. Podle výzkumu E-bezpečí (2014) by tak učinila více než polovina, 56% dotazovaných, v našem případě téměř 77% žáků a žákyň.

Důvěra v učitele není tak vysoká. Podle našeho výzkumu by se na učitele obrátilo 52% dětí, což je o 11% více než u výzkumu E-bezpečí. To může být důsledkem zlepšení povědomí o možnostech podpory ze strany školy nebo zdůraznění významu hlášení takových situací. Celkově lze vidět, že rodiče a učitelé jsou stále klíčovými osobami, na které se děti obrací v případě problémů s kyberšikanou na internetu.

Je velmi důležité zdůraznit roli kamarádů v procesu řešení problémů spojených s kyberšikanou. Podle našeho výzkumu by se svěřilo 74% dětí právě svým kamarádům. Kamarádi mohou být klíčovými spojenci při boji proti kyberšikaně, protože mohou poskytnout emocionální podporu a sdílet rady a zkušenosti, které mohou být pro oběť kyberšikany velmi cenné.

Mluvení o kyberšikaně s kamarády spíše než s rodiči, může být motivováno významem vrstevníků v dospívání, a ještě usnadněno tím, že přátelé obvykle lépe chápou specifika online kontextu (Vágnerová a Lisá, 2021). Na rozdíl od dospělých však vrstevníci obvykle nemají prostředky na řešení závažnějších případů kybernetické agrese, i přesto, že mohou poskytnout důležitou emocionální podporu.

Znalost rodičů o aktivitách dítěte na internetu je jedním z klíčových faktorů, které ovlivňuje ochotu hovořit s rodiči o negativních zkušenostech na internetu. Děti se mohou ve srovnání se svými rodiči považovat za odborníky v oblasti moderních technologií, a proto mohou váhat se sdílením počítačových problémů. Oběti kyberšikany často nemluví se svými rodiči z toho důvodu, že budou špatně pochopeni nebo že jim bude omezeno používání ICT. Obávají se také toho, že by jejich rodiče reagovali přehnaně, protože nerozumí online světu. Rodiče by se měli naučit, jak získat a zlepšit nejen své znalosti o internetových aktivitách

svých dětí, ale především jak získat snadný přístup, když se stane něco nepříjemného. Zároveň by měli zdůraznit, že se děti nemusí bát, že přijdou o svá internetová privilegia. (Černá, Macháčková a Dědková, 2016)

Dále jsme si stanovili hypotézu, zda ve výskytu kyberšikany v závislosti na pohlaví žáků existuje statisticky významný rozdíl. Na ověření hypotézy jsme použili metodu test dobré shody. Po výpočtu a ověření jsem se rozhodli u hypotézy potvrdit její platnost, jelikož byla hodnota testového kritéria větší než kritická hodnota testového kritéria a tím byla zamítnuta nulová hypotéza H_0 a byla přijata hypotéza alternativní H_A .

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zaměřila na problematiku kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol. V teoretické části práce byly zpracovány základní teoretické aspekty, zaměřující se na období dospívání a změny probíhající v tomto období. Část práce se věnovala online komunikaci a novým médiím. Nadále byla představena problematika kyberšikany, její porovnání s šikanou tradiční a uvedení forem a prostředků s ní spojených. Byly představeni hlavní aktéři kyberšikany - agresor, oběť, publikum a jejich role v procesu kyberšikany. Závěr teoretické části se zabýval prevencí kyberšikany, a to především v kontextu školního prostředí.

V praktické části práce byl proveden výzkum kvantitativního charakteru realizovaný prostřednictvím dotazníkového šetření. Cílem bylo zjistit, jaká jsou specifika výskytu kyberšikany u žáků druhého stupně základních škol, jaké faktory vedou jednotlivce k provádění šikany prostřednictvím digitálních technologií, které kybernetické prostředky jsou k realizaci kyberšikany využívány a jaká jsou specifika prevence kyberšikany dle žáků druhého stupně základních škol.

Na základě dotazníkového šetření jsme analyzovali a vyhodnotili získaná data a porovnali výsledky s podobnými výzkumy z minulých let, které se zabývaly tímto tématem. Cíle diplomové práce byly splněny. Výsledky ukázaly, že se jedna třetina respondentů setkala s kyberšikanou v roli svědka, oběti nebo agresora. Zjistili jsme, možné jsou důvody vedoucí ke kyberšikaně, jaké motivace stojí za využíváním kyberprostoru ke kyberšikaně, které kybernetické prostředky byly ke kyberšikaně využity, a jaká preventivní opatření respondenti považují za účinná a komu by se v případě kyberšikany svěřili.

Závěrem uvádíme doporučení pro praxi. Rodiče by měli stanovit pravidla užívání internetu a určit časový limit, který může jejich dítě strávit online. Zároveň by měli pravidelně kontrolovat, s kým jejich dítě komunikuje a k jakým účelům internet využívá. Nastavení pravidel bezpečného užívání internetu je klíčové pro minimalizaci rizik. Rodiče by měli vytvářet prostředí, kde se mohou učit od svých dětí a vzájemně sdílet své znalosti a zkušenosti s používáním moderních technologií. Zvýšení digitální gramotnosti rodičů může posílit jejich schopnost chránit své děti před online hrozbami a podporovat zdravé a bezpečné chování online.

Učitelé by měli být informováni o výskytu kyberšikany na základních školách a aktivně spolupracovat s rodiči i žáky. Jako vhodné se jeví stanovení „specialisty na kyberšikanu“. Někoho, kdo se bude dále v problematice vzdělávat a za kým budou moci ostatní chodit pro radu. Měl by být zapojen do aktivit zaměřených na prevenci kyberšikany, včetně aktivit pro studenty, pedagogy a rodiče. Zavedením role specialisty na kyberšikanu by mohlo přispět k poskytnutí podpory a ochrany pro všechny zúčastněné strany.

Informace obsažené v této práci a výsledky našeho výzkumného šetření mohou být užitečné jak pro školy a pedagogy, tak i pro další výzkumníky, kteří se tímto tématem budou zabývat. Vzhledem k dynamice digitálního světa, je třeba na tuto problematiku nezapomínat a pravidelně ji mapovat. Výzkum a pozornost věnovaná novým online platformám mohou přispět k prevenci potenciálního nebezpečí a ochraně dětí. Důkladné zkoumání a porozumění tomu, jak děti využívají nové technologie, umožňuje lepší ochranu a prevenci rizik spojených s těmito novými prostředky. Je důležité, abychom jako společnost zůstali informováni a aktivně reagovali na nové výzvy a nebezpečí, které s sebou přináší rozvoj technologií.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AMI DIGITAL, 2022. AMI Digital Index 2022. [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://amidigital.cz/wp-content/uploads/2022/08/ami-digital-index-2022.pdf>
2. BÁRTÍK, Pavel a Michal MIOVSKÝ, ed., 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN. ISBN 978-80-87258-47-7.
3. BEASTEES, 2016. Osamělost, aneb, Kolik máte přátel na Facebooku. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5478-9.
4. BERK, Laura E., 2018. Development through the lifespan. Hoboken, New Jersey: Pearson. ISBN 978-0-13-441969-5.
5. BLAHOŠOVÁ, Jana et al., 2024. Examining the Reciprocal Relationship Between Social Media Use and Perceived Social Support Among Adolescents: A Smartphone Ecological Momentary Assessment Study. [online]. Media Psychology, 1-32. [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15213269.2024.2310834>
6. BLATNÝ, Marek, ed., 2016. Psychologie celoživotního vývoje. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3462-3.
7. BLAŽKOVÁ, Blanka, 2011. Patologické vztahy ve skupině: materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ. Praha: Raabe. ISBN 9788087553237.
8. BLINKA, Lukáš, 2015. Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5.
9. BOYD, Danah, 2017. Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích. Praha: Akropolis. ISBN 978-80-7470-165-8.
10. CIKLOVÁ, Kateřina, 2016. Rizikové chování ve škole s vazbou na legislativní úpravu: rádce školního metodika prevence. Ostrava: EconomPress. ISBN 978-80-905065-9-6.
11. ČERNÁ, Alena, 2013. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788021063747.
12. ČERNÁ, Alena, MAMÁČKOVÁ Hana a Lenka DĚDKOVÁ, 2016. Whom to Trust: The Role of Mediation and Perceived Harm in Support Seeking by Cyberbullying Victims. [online]. Children & Society, 30, 265-277. [cit. 2024-04-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/chso.12136>

13. ČESKO. Zákon č. 561/2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: Sbírka zákonů. 2004, částka 190, číslo 561. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
14. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD © 2024. Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi osobami – 2023. Počítače a internet v domácnostech. [online]. [cit.2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-pocitace-a-internet-v-domacnostech-qzkmcc48qg>
15. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD © 2024. Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi osobami – 2023. Používání mobilního telefonu a internetu na mobilním telefonu. [online]. [cit.2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/3-pouzivani-mobilniho-telefonu-a-internetu-na-mobilnim-telefonu-kyi27xljd6>
16. DOČEKAL, Daniel et al., 2019. Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace. Praha: Mladá fronta. ISBN 9788020451453.
17. ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL, 2013. Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press. ISBN 9788025138045.
18. GREENFIELD, Susan, 2016. Změna myšlení: jak se mění naše mozky pod vlivem digitálních technologií. V Brně: BizBooks. ISBN 978-80-265-0450-4.
19. HOLLÁ, Katarina, 2010. Elektronické šikanovanie: nová forma agresie. Bratislava: IRIS. ISBN 9788089256587.
20. HOLLÁ, Katarina, 2013. Kyberšikana. Bratislava: IRIS. ISBN 978-80-8153-011-1.
21. CHRÁSKA, Miroslav, 2016. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
22. KALAMÁR, Štěpán a Martina KAISEROVÁ, 2020. Kyberšikana a její vliv na mládež. [online]. Forenzní vědy, právo, kriminalistika, 5(2), 159-178. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2020/2-04>
23. KAVALÍR, Aleš, ed., 2009. Kyberšikana a její prevence: příručka pro učitele. Plzeň: Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, pobočka Plzeň. ISBN 978-80-86961-78-1.

24. KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ, 2014. Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů. Praha: Grada. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3270-1.
25. KONEČNÝ, Štěpán, 2011. Fenomén lhaní v prostředí internetu. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5488-2.
26. KONČEKOVÁ, Ľuba, 2014. Vývinová psychológia. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška. ISBN 978-80-7165-945-7.
27. KOPECKÁ, Ilona, 2011. Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3875-8.
28. KOPECKÝ, Kamil, 2019. Co děti motivuje k tomu, aby páchaly kyberšikanu?. [online]. E-Bezpečí, 4(1), 67-74. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1501>
29. KOPECKÝ, Kamil, 2018. Kdo jsou vlastně pachatelé kyberšikanu?. [online]. E-Bezpečí, 3(2), 31-40. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1335>
30. KOPECKÝ, Kamil, 2015. Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4861-9.
31. KOPECKÝ, Kamil, 2023. Zásady efektivní prevence rizikového chování v online prostředí. [online]. E-Bezpečí, 8(2), 32-34. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=3608>
32. KOPECKÝ, Kamil, 2014. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. [cit.2024-04-06]. Dostupné z: [e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file](https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file)
33. KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI, 2019. České děti v kybersvětě. Jak se chovají online a co jim hrozí?. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>
34. KOPECKÝ, Kamil a René SZOTKOWSKI, 2017. Intervence pedagoga: Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept příloha č. 7. [online]. Praha:

- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy České republiky. [cit. 2024-02-28].
Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_c._7_Kybersikana_d.docx
35. KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ, 2010. Rizika virtuální komunikace. Olomouc: Net University. ISBN 978-80-254-7866-0.
36. KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ, 2023. Sociální sítě: úvod do problematiky. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-6369-8.
37. KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ, 2016. Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5595-3.
38. KURIC, Jozef, 2001. Ontogenetická psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-214-1844-3.
39. LI, Qing, 2007. Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. [online]. Australasian Journal of Educational Technology, 23(4) [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://doi.org/10.14742/ajet.1245>
40. LINDEEN, Mary, 2016. Digital Safety Smarts: Preventing Cyberbullying. Lerner Publications. ISBN 978-14-677-9488-6.
41. MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
42. MARTANOVÁ, Veronika, 2012. Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga. ISBN 978-80-87258-75-0.
43. MINIMALIZACESIKANY.CZ, 2010. Kybersikana na českých školách - výzkum. [online]. Nadace O2. [cit.2024-04-06]. Dostupné z: <https://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvedet/fenomen-kybersikana/182-kybersikana-na-ceskych-skolach>
44. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2008. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. [online]. MŠMT. [cit.2024-03-10]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/7320_1_1/

45. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2010. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování. [online]. MŠMT. [cit.2024-03-10]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/Metodicke_doporuceni_uvodni_cast.doc
46. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2016. Metodický pokyn k prevenci a řešení šikany ve školách. [online]. MŠMT. [cit.2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38988/>
47. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2024. Statistická ročenka školství - výkonové ukazatele školního roku 2022/2023. [online]. MŠMT. Základní vzdělávání - školy, třídy, žáci, z toho dívky. [cit.2024-01-15]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>
48. NIELSEN ADMOSPHERE, A.S., 2024. I pro děti už jsou chytré technologie standardem, ve skupině 10–14 let má vlastní smartphone 8 z 10 dětí. [online]. [cit.2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.nielsen-admosphere.cz/news/i-pro-deti-uz-jsou-chytre-technologie-standardem-ve-skupine-10-14-let-ma-vlastni-smartphone-8-z-10-deti>
49. PROCHÁZKA, Roman, 2014. Teorie a praxe poradenské psychologie. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4451-3.
50. PUGNEROVÁ, Michaela, 2019. Psychologie: pro studenty pedagogických oborů. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0532-8.
51. ROGERS, Vanessa, 2011. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál. ISBN 9788073679842.
52. ŘÍČAN, Pavel, 2021. Cesta životem: vývojová psychologie. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.
53. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ, 2010. Jak na šikanu. Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
54. SLUSSAREFF, Michaela, 2022. Hry, sítě, porno: rodičovský průvodce džunglí digitálního dětství a puberty. V Brně: Jan Melvil Publishing. Žádná velká věda. ISBN 978-80-7555-156-6.
55. SMAHEL, David et al., 2020. EU Kids Online: Survey results from 19 countries. [online]. EU Kids Online. [cit.2024-04-06]. Dostupné z: <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

56. SPITZER, Manfred, 2014. Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum. Brno: Host. ISBN 978-80-7294-872-7.
57. SPITZEROVÁ, Markéta et al., 2023. Hodnocení rizikového chování žáků základních a středních škol se zaměřením na oblast kyberšikany: tematická zpráva. Praha: Česká školní inspekce. ISBN 978-80-88492-22-1.
58. SZOTKOWSKI, René, Kamil KOPECKÝ a Veronika KREJČÍ, 2013. Nebezpečí internetové komunikace IV. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3911-2.
59. ŠEVČÍKOVÁ, Anna, 2014. Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-2107-527-6.
60. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, 2008. Přehled vývojové psychologie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2141-4.
61. ŠMAHAJ, Jan, Marek KOLAŘÍK a Ondřej GLASER, 2022. Závislostní chování na internetu: proměny chování generací v digitální éře. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-6287-5.
62. ŠVESTKOVÁ, Renata, Ladislav SOLDÁN a Martin ŘEHKA, 2019. Kyberšikana. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 978-80-7394-752-1.
63. TANG, Wai Yen a Jesse FOX, 2016. Men's harassment behavior in online video games: Personality traits and game factors. [online]. *Aggressive Behavior*, 46(6), 513-521 [cit. 2024-03-20]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/ab.21646>
64. THOROVÁ, Kateřina, 2015. Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
65. UPTON, Penney, 2011. *Developmental psychology*. Exeter: Learning Matters. Critical thinking in psychology. ISBN 978-0-85725-276-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ed.	editor
et al.	a jiní
kol.	kolektiv
např.	například
s.	strana
tzv.	takzvaný, takzvaně
H ₀	nulová hypotéza
H _A	alternativní hypotéza
ICT	Information and communication technology (<i>Informační a komunikační technologie</i>)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MMS	Multimedia messaging service (<i>Multimediální zprávy</i>)
SMS	Short message service (<i>Služba krátkých textových zpráv</i>)
SNS	Social network system (<i>Sociální síť</i>)
WWW	World wide web (<i>Celosvětová síť</i>)
ZŠ	základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf č.1: Studovaný školní ročník	47
Graf č.2: Užívané kybernetické prostředky celkem	68
Graf č.3: Strategie boje proti kyberšikaně	70
Graf č.4: Žádání o pomoc při výskytu kyberšikany	71
Graf č.5: Svěření se rodičům s kyberšikanou	72
Graf č.6: Svěření se učiteli ve škole s kyberšikanou	73

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1: Pohlaví respondentů	46
Tabulka č.2: Věk respondentů.....	47
Tabulka č.3: Rozdělení jednotlivých položek dotazníku	49
Tabulka č.4: Zastoupení svědků kyberšikany	50
Tabulka č.5: Oběť kyberšikany z pohledu svědků	50
Tabulka č.6: Prostředky kyberšikany z pohledu svědků	51
Tabulka č.7: Důvody kyberšikany z pohledu svědků	52
Tabulka č.8: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu svědků	52
Tabulka č.9: Zastoupení obětí kyberšikany.....	53
Tabulka č.10: Agresor kyberšikany z pohledu obětí.....	53
Tabulka č.11: Prostředky kyberšikany z pohledu obětí	54
Tabulka č.12: Důvody kyberšikany z pohledu obětí.....	55
Tabulka č.13: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu obětí.....	55
Tabulka č.14: Zastoupení agresorů kyberšikany.....	56
Tabulka č.15: Oběti kyberšikany z pohledu agresorů	56
Tabulka č.16: Prostředky kyberšikany z pohledu agresorů.....	57
Tabulka č.17: Důvody kyberšikany z pohledu agresorů	57
Tabulka č.18: Důvody výběru kyberprostoru z pohledu agresorů	58
Tabulka č.19: Strategie boje proti kyberšikaně	59
Tabulka č.20: Koho by respondent požádal o pomoc	60
Tabulka č.21: Odhalení kyberšikany rodičům	61
Tabulka č.22: Odhalení kyberšikany učiteli ve škole	62
Tabulka č.23: Zastoupení účastníků kyberšikany	63
Tabulka č.24: Důvody kyberšikany svědek, oběť a agresor	65
Tabulka č.25: Důvody využití kyberprostoru svědek, oběť a agresor	66
Tabulka č.26: Prostředky kyberšikany svědek, oběť a agresor.....	67
Tabulka č.27: Zastoupení obětí kyberšikany.....	74
Tabulka č.28: Tabulka očekávaných četností zachycující vztah mezi pohlavím a zažitím kyberšikany	74

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník - Kyberšikana na ZŠ

Vážený/á respondente/respondentko,

jmenuji se Šimon Janošník a jsem studentem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Dovolte mi prosím, abych Vás požádal o pravdivé vyplnění dotazníku. Dotazník je zcela anonymní a zabere přibližně 5-10 minut. Pod každou otázkou naleznete nápovědu k vyplnění.

Předem Vám děkuji za Váš čas a spolupráci.

1. Jaké je tvé pohlaví? (Vyber jednu odpověď)

- A) Muž
- B) Žena

2. Kolik ti je let? (Zapiš číslem)

3. Který ročník studuješ? (Vyber jednu odpověď)

- A) 6. ročník
- B) 7. ročník
- C) 8. ročník
- D) 9. ročník

V následujících otázkách budete tázáni na problematiku kybernetické šikany. Pro bližší orientaci dovolte, abychom objasnily tento pojem.

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím **informačních a komunikačních technologií** (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které **dochází opakovaně**, ať už ze strany původního agresora či dalších osob - tzv. sekundárních útočníků (např. opakované sdílení nahrávky, opakované komentování apod.). (Kopecký a Szotkowski, 2017)

4. Znáš někoho, kdo byl opakovaně obtěžován pomocí kyberprostoru / informačních technologií? (Vyber jednu odpověď)

- A) Ano
- B) Ne

Pokud jste odpověděl/a na otázku **NE** pokračujte otázkou: 9. *Obtěžoval tě někdo opakovaně pomocí kyberprostoru / informačních technologií?*

5. Koho agresor obtěžoval prostřednictvím kyberprostoru? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Spolužáka/spolužačku
- B) Studenta/studentku z nižšího ročníku
- C) Studenta/studentku z vyššího ročníku
- D) Vyučujícího
- E) Někoho jiného ze školy
- F) Někoho jiného mimo školu

6. Jaké kybernetické prostředky byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1= vůbec, 2 = málo (alespoň 1x měsíčně), 3 = občas (alespoň 2x měsíčně), 4 = často (alespoň 2x týdně), 5 = téměř každý den

- A) Prostřednictvím SMS nebo MMS
1 2 3 4 5
- B) E-mailovou komunikací
1 2 3 4 5
- C) Pomocí chatu a diskusí na webu
1 2 3 4 5
- D) Pomocí blogů a jiných webových aplikací
1 2 3 4 5
- E) Krádeží identity (založením profilu s jménem oběti)
1 2 3 4 5
- F) Zneužití cizího účtu, e-mailu apod.
1 2 3 4 5
- G) Umístění fotek šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5
- H) Umístění videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5
- I) Umístěním audio záznamu šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5

7. Z jakého důvodu si myslíš, že si agresor vybral osobu, kterou obtěžoval? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Pomsta / Odplata
- B) Osobní konflikt
- C) Upoutání pozornosti
- D) Žert / vtip pro pobavení
- E) Fyzická odlišnost oběti (Např. obezita, neobratnost, tělesně slabší jedinec)
- F) Sociální znevýhodnění oběti (Např. oblékání, starý mobilní telefon)
- G) Jiné.....

8. Proč si myslíš, že agresor využil pro obtěžování kyberprostor? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Anonymita / zatajení jména
- B) Snadná dostupnost
- C) Těžké odhalit identitu
- D) Zapojení publika / vidí to i ostatní
- E) Dlouhodobé ublížení oběti
- F) Jiné.....

9. Obtěžoval tě někdo opakovaně pomocí kyberprostoru / informačních technologií? (Vyber jednu odpověď)

- A) Ano
- B) Ne

Pokud jsi odpověděl/a na otázku **NE** pokračuj otázkou: 14. Obtěžoval/a jsi někdy opakovaně někoho pomocí kyberprostoru / informačních technologií?

10. Kdo tě v kyberprostoru obtěžoval? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Spolužák/spolužačka
- B) Student/studentka z nižšího ročníku
- C) Student/studentka z vyššího ročníku
- D) Vyučující
- E) Někdo jiný ze školy
- F) Někdo jiný mimo školu
- G) Nevím kdo

11. Jaké kybernetické prostředky byly využity a jak často se tyto prostředky opakovaly? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1= vůbec, 2 = málo (alespoň 1x měsíčně), 3 = občas (alespoň 2x měsíčně), 4 = často (alespoň 2x týdně), 5 = téměř každý den

- A) Prostřednictvím SMS nebo MMS
1 2 3 4 5
- B) E-mailovou komunikací
1 2 3 4 5
- C) Pomocí chatu a diskusí na webu
1 2 3 4 5
- D) Pomocí blogů a jiných webových aplikací
1 2 3 4 5
- E) Krádeží identity (založením profilu s vaším jménem)
1 2 3 4 5
- F) Zneužití cizího účtu, e-mailu apod.
1 2 3 4 5
- G) Umístění fotek šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5
- H) Umístění videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5

- I) Umístěním audio záznamu šikany nebo šikanovaného na webové stránky
1 2 3 4 5

12. Z jakého důvodu si myslíš, že si tě agresor vybral/a? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Pomsta / Odplata
- B) Osobní konflikt
- C) Upoutání pozornosti
- D) Žert / vtíp pro pobavení
- E) Fyzická odlišnost (Např. obezita, neobratnost, tělesně slabší jedinec)
- F) Sociální znevýhodnění (Např. oblékání, starý mobilní telefon)
- G) Jiné.....

13. Proč si myslíš, že agresor využil zrovna kyberprostor? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Anonymita / zatajení jména
- B) Snadná dostupnost
- C) Těžké odhalit jeho identitu
- D) Zapojení publika / vidí to i ostatní
- E) Dlouhodobé ublížení oběti
- F) Jiné.....

14. Obtěžoval/a jsi někdy opakovaně někoho pomocí kyberprostoru / informačních technologií? (Vyber jednu odpověď)

- A) Ano
- B) NE

Pokud jste odpověděl/a na otázku **NE** pokračujte otázkou: 20. Jaký si myslíte, že je nejlepší způsob obrany proti kyberšikaně?

15. Koho jsi obtěžoval prostřednictvím kyberprostoru? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Spolužáka/spolužačku
- B) Studenta/studentku z nižšího ročníku
- C) Studenta/studentku z vyššího ročníku
- D) Vyučujícího
- E) Někoho jiného ze školy
- F) Někoho jiného mimo školu

16. Jaké kybernetické prostředky jsi využil/a a jak často se opakovaly? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1= vůbec, 2 = málo (alespoň 1x měsíčně), 3 = občas (alespoň 2x měsíčně), 4 = často (alespoň 2x týdně), 5 = téměř každý den

- A) Prostřednictvím SMS nebo MMS
1 2 3 4 5
- B) E-mailovou komunikací

	1	2	3	4	5
C) Pomocí chatu a diskusí na webu					
	1	2	3	4	5
D) Pomocí blogů a jiných webových aplikací					
	1	2	3	4	5
E) Krádež identity (založením profilu se jménem oběti)					
	1	2	3	4	5
F) Zneužití cizího účtu, e-mailu apod.					
	1	2	3	4	5
G) Umístění fotek šikany nebo šikanovaného na webové stránky					
	1	2	3	4	5
H) Umístění videa šikany nebo šikanovaného na webové stránky					
	1	2	3	4	5
I) Umístěním audio záznamu šikany nebo šikanovaného na webové stránky					
	1	2	3	4	5

17. Z jakého důvodu jsi si tuto osobu vybral/a? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Pomsta / Odplata
- B) Osobní konflikt
- C) Upoutání pozornosti
- D) Žert / vtíp pro pobavení
- E) Fyzická odlišnost oběti (Např. obezita, neobratnost, tělesně slabší jedinec)
- F) Sociální znevýhodnění oběti (Např. oblékání, starý mobilní telefon)
- G) Jiné.....

18. Proč jsi využil/a zrovna kybernetický prostor? (Vyber jednu nebo více odpovědí)

- A) Anonymita / zatajení jména
- B) Snadná dostupnost
- C) Těžké odhalit identitu
- D) Zapojení publika / vidí to i ostatní
- E) Dlouhodobé ublížení oběti
- F) Jiné.....

19. Jak si myslíš, že jsou jednotlivé způsoby ochrany proti kyberšikaně účinné?

(Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1 = určitě Ne, 2 = spíše Ne, 3 = spíše Ano, 4 = určitě Ano

A) Nedělat nic, ono to přejde				
	1	2	3	4
B) Zajít za někým z vyučujících				
	1	2	3	4
C) Svěřit se spolužákovi / spolužačce				
	1	2	3	4
D) Svěřit se rodičům				
	1	2	3	4
E) Svěřit se kamarádovi mimo školu				
	1	2	3	4
F) Informovat o tom policii				
	1	2	3	4

- G) Říct tomu, kdo šikanuje, aby toho nechal
1 2 3 4
- H) Použít násilí proti tomu, kdo šikanuje
1 2 3 4
- I) Blokovat přístup vůči takovému chování na internetu
1 2 3 4
- J) Nepoužívat internet
1 2 3 4
- K) Změnit si telefonní číslo
1 2 3 4
- L) Změnit si emailovou adresu
1 2 3 4

20. Koho bys v případě kyberšikany požádal/a o pomoc? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1 = určitě Ne, 2 = spíše Ne, 3 = spíše Ano, 4 = určitě Ano

- A) Rodiče
1 2 3 4
- B) Učitele
1 2 3 4
- C) Vedení školy
1 2 3 4
- D) Kamarády
1 2 3 4
- E) Spolužáky
1 2 3 4
- F) Policii
1 2 3 4

21. S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a rodičům? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1 = určitě Ne, 2 = spíše Ne, 3 = spíše Ano, 4 = určitě Ano

- A) Vydírání
1 2 3 4
- B) Zastrasování
1 2 3 4
- C) Průnik na účet
1 2 3 4
- D) Verbální útoky
1 2 3 4
- E) Obtěžování prozváněním
1 2 3 4
- F) Krádež identity
1 2 3 4
- G) Ponižování, ztrapňování šířením fotografie
1 2 3 4

- H) Ponižování, ztrapňování šířením videa
1 2 3 4
- I) Ponižování, ztrapňování šířením audia
1 2 3 4

22. S kterými projevy kyberšikany by ses svěřil/a učiteli ve škole? (Vyber jednu odpověď v každém řádku)

1 = určitě Ne, 2 = spíše Ne, 3 = spíše Ano, 4 = určitě Ano

- A) Vydírání
1 2 3 4
- B) Zastrasování
1 2 3 4
- C) Průnik na účet
1 2 3 4
- D) Verbální útoky
1 2 3 4
- E) Obtěžování prozváněním
1 2 3 4
- F) Krádež identity
1 2 3 4
- G) Ponižování, ztrapňování šířením fotografie
1 2 3 4
- H) Ponižování, ztrapňování šířením videa
1 2 3 4
- I) Ponižování, ztrapňování šířením audia
1 2 3 4